

KŪRYBINĖS INDUSTRIJOS IR TARPSEKTORINĖ INOVACIJŲ SĄVEIKA

Rasius Makselis

LIETUVOS KULTŪROS TYRIMŲ INSTITUTAS

Saltoniškių g. 58, LT-08015 Vilnius

rasius@yahoo.com

Straipsnyje pateikiama Europos Sąjungos ir Lietuvos inovacijų politikos 2005–2011 m. apžvalga, šios politikos konceptualinės prielaidos, joje naudojamas teorinis inovacijų modelis, inovacijų politikos raidos tendencijos. Kvestionuojama ES ir Lietuvos inovacijų politikoje vartojama inovacijų samprata kaip pernelyg siaura ir neaprepianti inovacijų plėtrai svarbių socialinių ir kultūrinių aspektų. Pateikiamas pasiūlymas išplėsti minėtoje politikoje vartojamą inovacijų sampratą įvedant naują „kūrybinių inovacijų“ terminą, kuris atspindi inovacijų tarpsektoriškumą.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: inovacijos, kūrybinės industrijos, kultūros politika, ES politika.

Šiame straipsnyje pamėginsime apžvelgti ES ir Lietuvos institucijų formuojamą ir vykdomą inovacijų politiką visu pirma kreipiant dėmesį į jos galimybes skatinti vadinamąją inovacijų tarpsektorinę sąveiką (*cross innovation*) tarp kūrybinių industrijų¹ ir kitų ūkio sričių. Apžvalgoje vartojama darbinė sąvoka

„kūrybinė inovacija“ siaurąja prasme reiškia būtent kūrybinių industrijų įmonių, organizacijų ir asmenų galimai daromą „kūrybišką įtaką“ kitų ūkio sričių subjektams kuriant ir diegiant inovacijas. Straipsnyje bus siekiama apibrėžti šio tipo įtaką galintį įvertinti teorinį inovacijų modelį. Remiantis identifikuotu modeliu bus pasiūlytas „kūrybinių inovacijų“ apibrėžimas, kuris egzistuojančioje ES ir Lietuvos inovacijų politikoje naudojamas inovacijų sampratas susies su šiuo metu įvairiuose kontekstuose vis labiau plintančiomis tarpsektorinės inovacijų sąveikos arba bendrai kuriamų inovacijų (*co-innovation*) idėjomis². Apžval-

1 Kūrybinėmis industrijomis čia laikomos „individo kūrybiniais sugebėjimais ir talentu pagrįstos veiklos, kurių tikslas bei rezultatas yra intelektualinė nuosavybė ir kurios gali kurti materialią gerovę bei darbo vietas. Kūrybinėms industrijoms Lietuvoje priskirtina: amatai, architektūra, dizainas, kinas ir videomenas, leidyba, vaizduojamasis, taikomasis menas, muzika, programinė įranga ir kompiuterinės paslaugos, radijo ir televizijos programų kūrimas ir transliacija, reklama, scenos menai ir kitos sritys, kuriose jungiasi kultūros bei ūkinės veiklos aspektai“. Kūrybinių industrijų skatinimo ir plėtros strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2009 m. kovo 28 d. įsakymu Nr. ĮV-217.

2 Šiuo metu vykstančiame tarptautiniame INTERREG projekte „Cross Innovations“ plačiai naudojama inovacijų tarpsektorinės sąveikos koncepcija, kuri tiesiogiai siejama su „kultūra pagrįstos inovacijos“ (*culture based innovation*) sąvoka; <http://>

ga turėtų padėti lokalizuoti kalbėjimą apie inovacijų tarpsektoriškumą pritaikant jo sąvokas Lietuvos kontekstui.

1. INOVACIJOS IR TARPSEKTORINĖ INOVACIJŲ SĄVEIKA: ES IR LIETUVOS KONTEKSTAI

Lietuvos inovacijų politika remiasi Europos Sąjungos (ES) inovacijų politikos principais. Nors inovacijų sąvoka mums įprasta „įgyvendinamos naujovės“ reikšme ekonomikos moksle bei politiniame diskurse egzistuoja daugiau kaip šimtmetį³, tačiau svarbu atkreipti dėmesį, jog bent jau pastarųjų 13 metų ES inovacijų politika yra genetiškai susijusi su 2000 m. patvirtinta *Lisabonos strategija*, kurios tikslas buvo pasiekti, kad iki 2010 m. ES taptų „konkurencingiausia ir dinamiškiausia žiniomis grįsta ekonomika pasaulyje, galinti išlaikyti tvarų augimą, sukurti daugiau ir geresnių darbo vietų ir užtikrintų geresnę socialinę sanglaudą“. Europos komisijai išreiškus nuostatą, jog „inovacija yra esminė sritis siekiant strateginio *Lisabonos strategijos* tikslo“⁴, nuo 2001 m. sudarinėjama „Europos inovacijų švieslentė“ (toliau – EIŠ, angl. *European Innovation Scoreboard*), publikuojami duomenys kasmet leidžia įvertinti ES šalių narių pažangą diegiant inovacijas. *Lisabonos strategijoje* pabrėžiamas inovacijų, mokslinių tyrimų ir žinių visuomenės ryšys, konstatuojama, kad Europos įmonės investuoja daug mažiau išteklių į naujų technologijų plėtrą ir mokslinius tyrimus negu jų konkurentės JAV, kad sunku ir brangu patentuoti

www.cross-innovation.eu/. Bendrai kuriamų inovacijų temai skirtas antrasis *Avignon Ruhr 2013* forumas, organizuojamas Europos kūrybinės ekonomikos centro (ECCE); <http://www.e-c-c-e.de/en/activities/current-projects/forum-davignon-ruhr-2013/>.

- 3 Sąvoka *innovatio* (lot. atnaujinimas) vartojama nuo XIII a.; Benoît Godin, *Innovation: The History of a Category*, Project on the Intellectual History of Innovation Working Paper, No. 1, 2008.
- 4 *Innovation in a knowledge-driven economy*, European Parliament resolution on the communication from the Commission to the Council and the European Parliament on Innovation in a knowledge-driven (COM (2000) 567 – C5-0740/2000 – 2000/2336 (COS)).

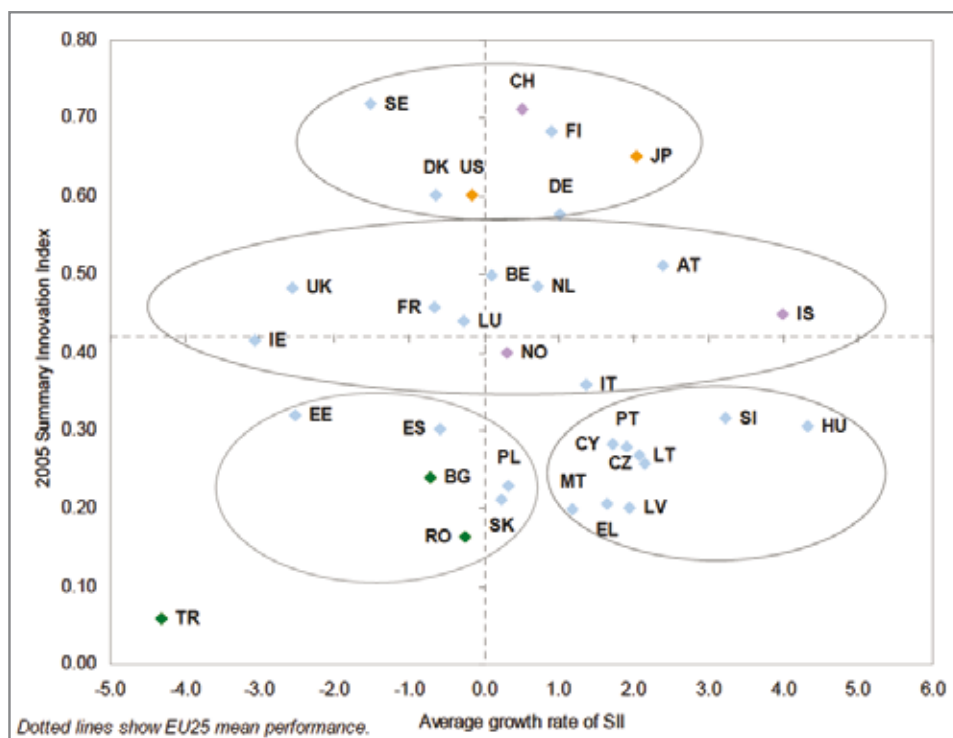
naujas idėjas, kad nepakankamas dėmesys skiriamas „priešakinių“ sričių (*frontier technologies*) vystymui⁵. EIŠ pateikė ne tik pirmą inovacijų būklės ES įvertinimą, bet taip pat ir nuoseklių inovacijų sampratos apibrėžimą, paremtą 17 rodiklių keturiose srityse:

- 1) žmogiškieji ištekliai (matuojamas gyventojų išsilavinimas ir darbo rinka, išskiriant darbuotojus aukštųjų technologijų srityje),
- 2) žinių kūrimas (matuojamas viešojo sektoriaus ir privataus verslo teikiamas mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP) finansavimas, patentų kiekis),
- 3) naujų žinių perdavimas ir pritaikymas (naujos techninės įrangos diegimas, vienu įmonių sukurtų inovacijų diegimas kitose, naujų žinių panaudojimas atsižvelgiant į įmonės specifiką ir pan.),
- 4) inovacijų finansavimas, rezultatai ir rinkos (įvertinama aukštųjų technologijų projektus remiančių rizikos kapitalo fondų parama, vertybinių popierių biržose sukauptos finansinės paramos mastas, inovacijų sąlygotų pardavimų kiekis, namų ūkių, turinčių prieigą prie interneto, skaičius, investicijos į informacines ir komunikacijų technologijas).

Rengiant 2005 metų EIŠ buvo patikslintas rodiklių sąrašas ir įvardytos 5 inovacijų dimensijos, kurių matavimui buvo pasitelkti jau 26 rodikliai:

Indėlio veiksniai (Innovation inputs):

- 1) Inovacijas skatinantys veiksniai (*Innovation drivers*) apima struktūrines sąlygas inovacijų potencialui stiprinti.
- 5 *Communication from the Commission Realising the European Union's Potential: Consolidating and Extending the Lisbon Strategy – Contribution of the European Commission to the Spring European Council, Stockholm, 23–24th March, 2001.*

Notes: The circles in Figure I identify the four main country groupings: top = leading countries, middle = average performers, bottom right = catching up, and bottom left = losing ground.

1 lentelė. 2005 m. suminis inovacijų indeksas,
in: *European Innovation Scoreboard 2005*

- 2) Žinių kūrimas (*Knowledge creation*), kai matuojamos investicijos į MTEP.
- 3) Inovacijos ir verslumas (*Innovation and entrepreneurship*) – įvertinamos pastangos siekti inovacijų įmonių lygiu.

Efektas (Innovation outputs);

- 4) Inovacijų diegimas (*Application*) – įvertinamas produktyvumas, vertė, kurią inovacijos sukuria darbo rinkoje ir versle.
- 5) Intelektinė nuosavybė (*Intellectual property rights*) apima sėkmingo praktinio žinojimo vertinimą.

2005 metų EIŠ pateikti duomenys ir apie Lietuvos, kaip ES narės, inovatyvumą. Lietuva kartu su Latvija

pateko į menko inovatyvumo, tačiau „besivejančių“ (*catching up*) šalių pogrupį [1 lentelė].

2006 m. buvo peržiūrėta EIŠ metodologija ir įvardytas poreikis išplėsti inovacijų raidos stebėseną įvedant papildomus rodiklius. „Trūkstamus rodiklius“ galima sugrupuoti į šias kategorijas: 1) žinių ir technologijų sklaida (*diffusion*), atspindinti bendradarbiavimą inovacijų srityje; 2) sparčiai augančių įmonių („gazelių“) skaičius, kuris parodo inovacijų politikos efektyvumą; 3) organizacinės inovacijos (galinčios palankiai įtakoti produktyvumą); 4) inovacijų ir technologijų poreikis (inovacijų poreikis vadinamas pagrindiniu investicijų į inovacijas varikliu)⁶.

6 2006 *Trend Chart Methodology Report. Searching the forest for the trees: “Missing” indicators of innovation*, Anthony Arundel and Hugo Hollanders, MERIT – Maastricht Economic Research, Institute on Innovation and Technology, July 1, 2006.

Metodikos korekcijos, pritaikytos 2005 metų būklės analizei, nepateikė radikaliai skirtingo rezultato lyginant su ankstesniais tyrimais, kaip pažymi patys tyrėjai, buvo siekiama, jog duomenys liktų palyginami, tačiau apimtų platesnį ir gilesnį inovacijų lauką, ypač atkreipiant dėmesį į tas sritis, kurios yra svarbios inovacijoms, tačiau jas sunku arba neįmanoma atspindėti tiesioginiais indėlio/efekto rodikliais (žinių sklaida, organizacinės inovacijos, inovacijų poreikis).

Dar vienas metodologijos atnaujinimas atliktas ren-giant 2008 metų EIŠ. Jis atspindi tą pačią tendenciją, kuri buvo įvardyta 2006 metų metodologijos analizėje. Siekdami platesnio ir gilesnio inovacijų proceso supratimo, tyrėjai toliau pildė EIŠ rodikliais, kurie atspindėjo vadinamąsias ne mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros (MTP) inovacijas (*non R&D innovations*) bei procesus, susijusius su kūrybingumu ir dizainu (*creativity and design*). Kalbant apie ne MTP inovacijas buvo pažymėta, kad ES net 52,5 proc. įmonių diegia inovacijas neatlikdami MTP. Ne MTP inovacijas diegia mažesnės įmonės (iki 50 darbuotojų), dirbančios Rytų Europos šalyse. Apklausoje parodė, jog nemažai inovatyvių sprendimų, priimamų diegiant ne MTP inovacijas, atsiranda diskutuojant su įmonėse dirbančiais ir jų produktus kuriančiais dizaineriais. MTP atliekančios įmonės yra du kartus produktyvesnės už neatliekančias, taip pat ne MTP inovacijas diegiančios įmonės labiau priklauso nuo bendradarbiavimo su kitomis įmonėmis ir žinių sklaidos. Ne MTP inovacijas diegiančios įmonės daugiau dėmesio skiria kūrybinėms ir dizaino inovacijoms, be to, palyginti nedidelė dalis šių inovacijų sulaukia inovacijų politikos priemonių paramos (33 proc. įmonių teigė gavusios tokią paramą).

2008 m. EIŠ tyrėjai taip pat detaliau aptarė kūrybingumo reikšmę ir dizaino inovacijas. 2009 metai ES buvo paskelbti „Kūrybingumo ir inovacijų metais“. Tyrėjai savo studijoje atkreipė dėmesį į tai, jog ES „Kūrybingumo ir inovacijų metų“ apibrėžime kalbama apie plačiai suvokiamą kūrybingumą bei kultūros reikšmę skatinant inovacijas:

siekiami išnaudoti ir skatinti kūrybiškumą bei inovatyvumą įvairiose žmogaus veiklos srityse visuose lygiuose. Nors šiais metais dėmesio centre – švietimas ir kultūra, šios sritys suteikia impulsų ir kitoms politikos sritims, pavyzdžiui, pramonei, informacinei visuomenei, darbo rinkai bei regionų politikai.⁷

Tyrėjai pabrėžė, kad nors jų buvo prašoma ištirti, be kita ko, ir kūrybingumo, ir dizaino įtaką inovatyvumui, tačiau esamų duomenų trūkumas ir neapibrėžtumas apsunkino šią užduotį: „kūrybingumas yra apibrėžiamas kaip naujų idėjų sukūrimas, tačiau idėjų kiekis nėra statistiškai stebimas reiškinys“. Todėl buvo remiamasi netiesioginiais duomenimis, o tyrimo išvados nėra vienareikšmiškai pagrįstos. Apibendrinami savo pastangas, tyrėjai pažymėjo, kad duomenys leidžia teigti, jog:

švietimo sistemos kokybė, žmonių siekis išreikšti save (menuose) ir šalies atvirumas kitoms šalims bei kultūroms sąlygoja kūrybinę aplinką. Palankesnė kūrybingumui aplinka lems didesnio kiekio kūrybinių idėjų atsiradimą, daugiau kūrybinių idėjų padidins MTP ir dizaino veiklų kiekį, kuomet MTP ir dizainas ne tik toliau vysto sukurtas idėjas, bet ir paverčia jas komerciškai patraukliais produktais bei procesais, taigi skatina inovatyvumą.⁸

Duomenys patvirtina, kad šalys, daugiau investuojančios į švietimą, yra labiau inovatyvios, taip pat patvirtintina prielaida, kad inovatyvesnės tos šalys, kurių gyventojai labiau linkę aktyviai dalyvauti meninėje ir kultūrinėje veikloje. Duomenys negalėjo patvirtinti prielaidos, kad atvirumas kitoms kultūroms yra tiesiogiai susijęs su šalies inovatyvumu. Studijoje pastebima, kad nors MTP ir dizainas daro tiesioginę įtaką

7 <http://create2009.europa.eu/>.

8 *European Innovation Scoreboard 2008*, EC Enterprise and Industry, European Communities, 2009, p. 28.

inovatyvumo lygiui, tačiau pastarasis taip pat priklausoma nuo daugelio kitų veiksmų.

2007 ir 2008 m. EIŠ buvo papildyta rodikliais, kurie turėjo bent iš dalies atspindėti bandymus įvertinti ir ne MTP, ir kūrybingumo bei dizaino sritis. Iš tokių rodiklių paminėtini: tikslųjų ir inžinerijos mokslų doktorantų skaičius; įmonių su plačiajuosčio interneto prieiga skaičius; išlaidos ne MTEP inovacijoms, mažų ir vidutinių įmonių (MVĮ), kurios pačios atlieka inovacijas, procentas; inovacijas diegiančių MVĮ, kurios bendradarbiauja su kitomis įmonėmis, procentas; MVĮ sektoriaus atsinaujinimas (įkurtų ir uždarytų įmonių santykis); viešų ir privačių tyrimų publikacijų (*public-private co-publications*) milijonui gyventojų skaičius, skaičiuojamos MVĮ inovacijos, suskirstytos į produkto arba proceso bei rinkodaros arba organizacijos inovacijas; atskirai matuojamos inovacijos, skirtos efektyviam išteklių valdymui; šalia darbo vietų aukštųjų technologijų srityse pradėtos skaičiuoti darbo vietos žinioms imliose srityse⁹; pradėtas matuoti žinioms imlių sričių eksportas.

Apibendrinant EIŠ raidą iki paskutinės 2011 metų apžvalgos (nuo 2010 m. švieslentė vadinama „Inovacijų sąjungos švieslentė“ – ISŠ), galima pastebėti, kad esminių metodologinių pokyčių nebuvo. Tyrėjai išlaikė pagrindinę loginę indėlio/efekto struktūrą, nuolat tikslino rodiklius, siekė apimti kuo daugiau inovacijas bei jų aplinką lemiančių faktorių, tačiau tuo pat metu siekė užtikrinti duomenų palyginamumą ir patikimumą. Kadangi paskutinė 2011 metų EIŠ geriausiai

9 Pagal NACE 1.1. žinioms imlių paslaugų sritims priskiriamos šios: 1) *paslaugos*: paštas ir telekomunikacija, informacinės technologijos (IT), ir panaši veikla, moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra (MTEP), 2) *rinka*: vandens ir oro transportas, nekilnojamasis turtas, mašinų ir techninės įrangos nuoma, kita verslo veikla, 3) *finansinės paslaugos*: finansinis tarpininkavimas, draudimo ir pensijų paslaugos (išskyrus privalomą draudimą), pagalbinės veiklos, susijusios su finansiniu tarpininkavimu, 4) *kitos žinioms imlios paslaugos*: švietimas, sveikata ir socialinis darbas, laisvalaikio, kultūros ir sporto veiklos. Žinioms imlių paslaugų verslui sritims priskiriamos šios: IT ir susijusios veiklos, MTEP, teisinės, techninės ir reklamos paslaugos; <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

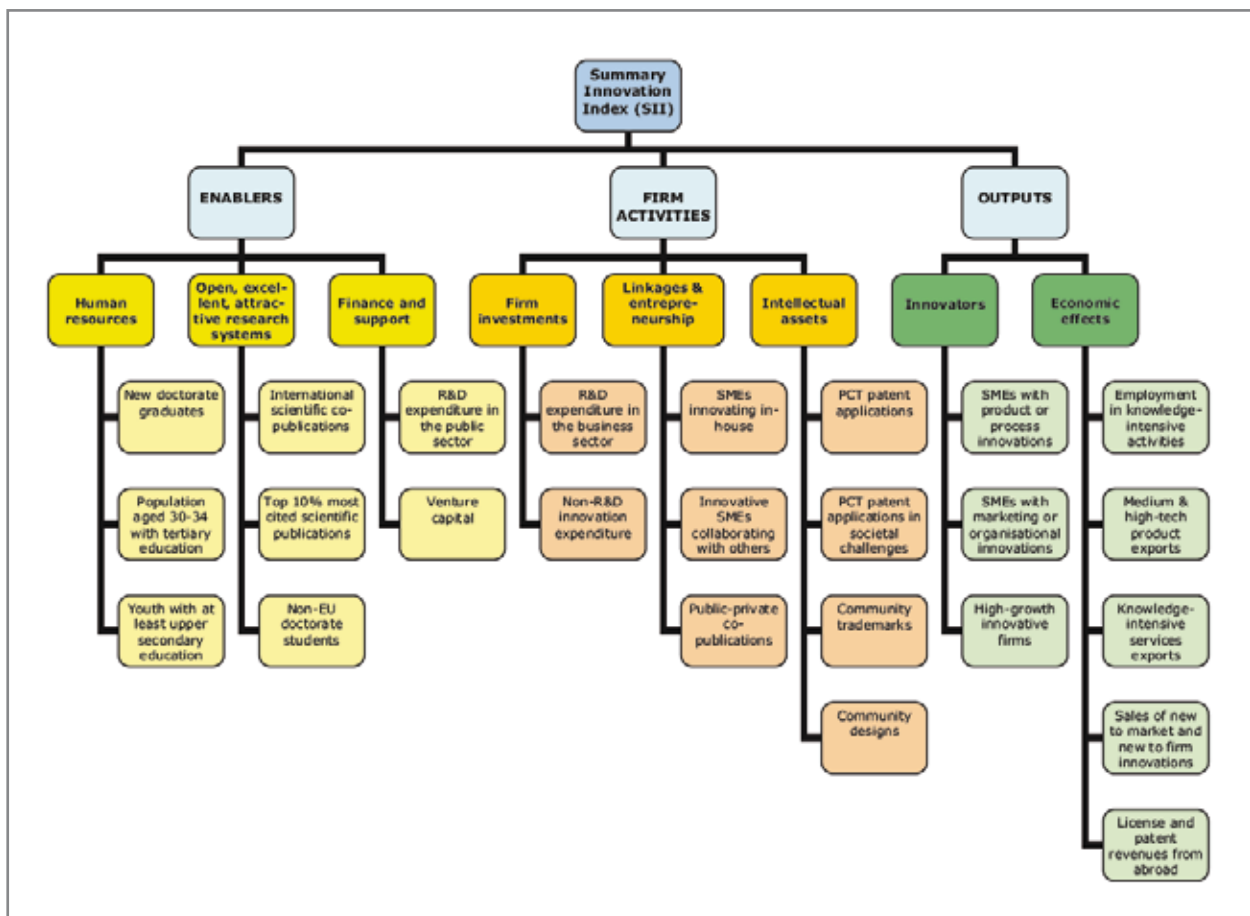
atspindi dabartinę ES vyraujančią inovacijų sampratą, verta ją aptarti kiek išsamiau.

2011 metų EIŠ rodiklių medis suskirstytas į tris kategorijas: inovacijas įgalinantys veiksniai (*Enablers*), įmonių veikla (*Firm activities*), efektai (*Outputs*). Kiekviena iš jų dalijama į tris arba dvi rodiklių rūšis, kurios dar paskirstytos į 25 rodiklius [2 lentelė].

2010–2011 m. papildomo dėmesio susilaukė švietimo ir mokslo segmentas, kurį papildė nauja kategorija „Atviros, puikios kokybės, patrauklios tyrimų sistemos“ ir tokie rodikliai, kaip tarptautinių mokslinių publikacijų skaičius, daugiausia cituojamų mokslinių publikacijų, proc., ne ES šalių studentų doktorantų skaičius. Sudaryta kategorija „Intelektiniai ištekliai“ apėmė rodiklius: paraiškų patentinėms kooperacijos sutartims skaičius, paraiškų patentinėms kooperacijos sutartims socialinėje srityje skaičius, efektų kategorijoje skaičiuojamos spartaugimo inovatyvios įmonės.

Nagrinėjant inovacijų tarpsektorinę sąveiką, ypač kreipiant dėmesį į kūrybines inovacijas, būtina atsižvelgti į keletą EIŠ (ISŠ) raidos aspektų, kurie leidžia daryti apibendrinimus apie ES inovacijų politiką apskritai:

- 1) ES inovacijų politika remiasi nuosekliai pasirinkto teorinio inovacijų modelio plėtote. Nė vienoje švieslentės modifikacijoje nėra esminių metodologinių pokyčių.
- 2) ES inovacijų švieslentės sudarytojai pasirinktą metodiką naudoja gerai suvokdami, jog EIŠ (ISŠ) apima tik dalį inovacijas lemiančių faktorių. Iššūkiai, iškelti 2006 metų metodologinėje analizėje (būtinybė giliau įvertinti ne MTP inovacijas bei kūrybingumo ir dizaino poveikį inovacijoms), buvo įvardyti, tačiau mėginimų adekvačiai išspręsti iškilusias problemas buvo atsisakyta vardan išvadų tikslumo ir duomenų patikimumo. EIŠ (ISŠ) apsisprendimą likti prie savo patikimo metodinio branduolio pateisina ir tas faktas, jog tyrėjai savo studiją suvokia kaip vieną iš egzistuojančių instrumentų šalia

2 lentelė. 2011 m. Inovacijų švieslentės rodiklių struktūra, in: *European Innovation Scoreboard 2011*

jų nurodomų kitų tyrimų, kuriuose vadovautasi kita metodologija (minimi Pasaulio konkurencingumo indeksas, Inobarometras ir pan.).

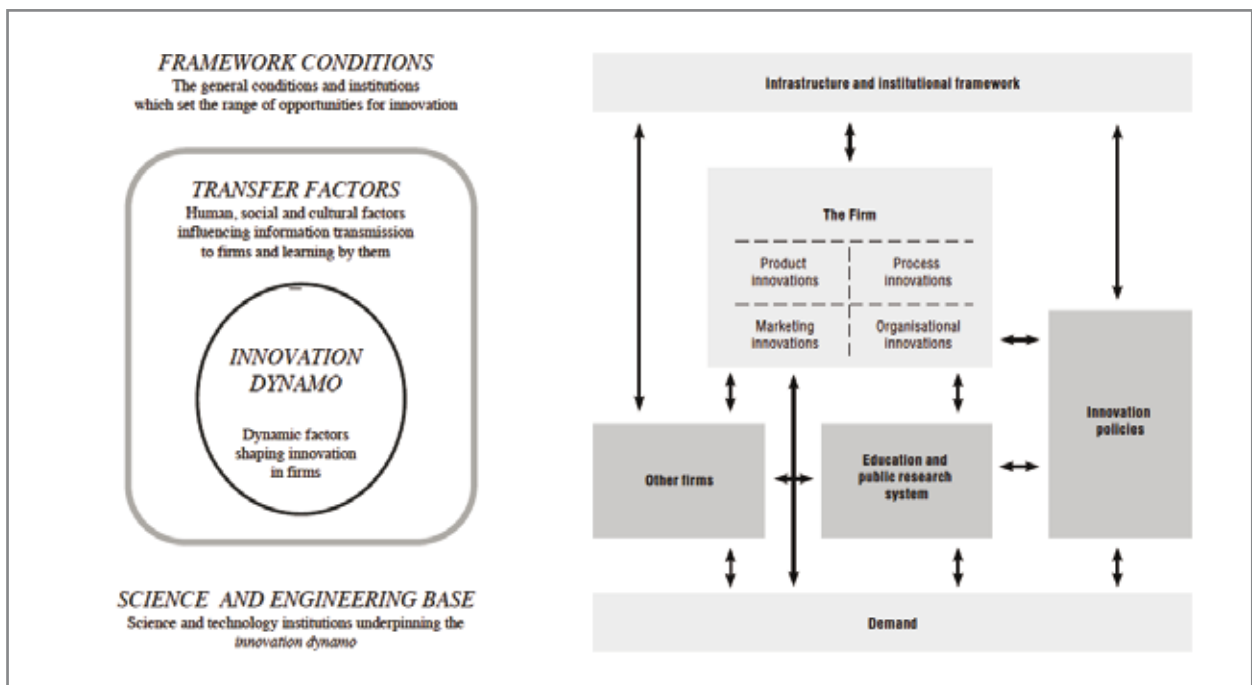
- 3) Netgi turint omenyje minėtą sąmoningą metodinį apsiribojimą, EIŠ (ISŠ) nuolat plėtė savo dėmesį apimdama vis daugiau informacijos apie inovacijų įvairovę, inovacijoms palankią aplinką, švietimo sektorių, organizacijų tarpusavio sąveiką, intelektinį kapitalą, žinioms imlius sektorius.
- 4) Nepaisant nuolat „koncentriškai“ plečiamo EIŠ (ISŠ) dėmesio, tyrėjų pasirinktoje metodikoje vyrauja inovacijos apibrėžimas, kurį pateikia vadinamasis *Oslo inovacijų duomenų rinkimo ir interpretacijos vadovas (Oslo Manual)*. Pasak šio

apibrėžimo, inovacija yra „įdiegimas naujo ar žymiai pagerinto produkto (arba paslaugos) arba proceso, naujo rinkodaros metodo arba naujo organizacijos valdymo metodo versle, darbų vietų organizavime arba išoriniuose santykiuose“¹⁰.

EIŠ (ISŠ) raidos logiką ir kryptis gerai iliustruoja *Oslo vadovo* conceptualus inovacijų politikos žemėlapis bei principinė inovacijų matavimo schema [3 lentelė].

Pagal pateiktą apibrėžimą suprantama inovacija yra įmonės vidaus procesų rezultatas. Platesnis šių

¹⁰ *Oslo Manual, Guidelines for collecting and interpreting innovation data*, 3-rd edition, OECD, 2005.

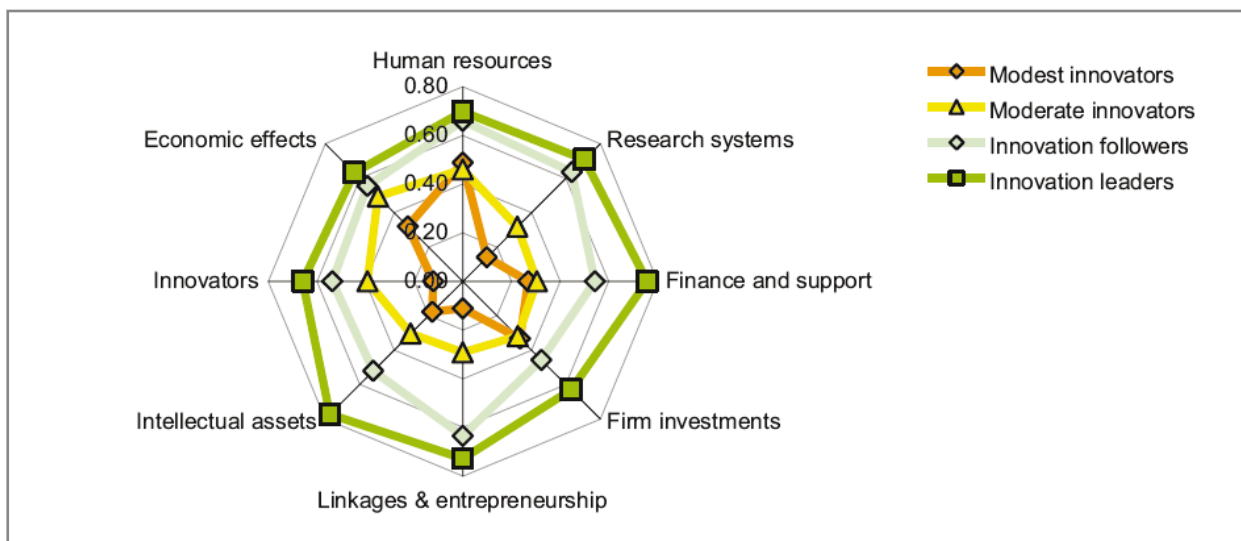

3 lentelė. Konceptualus inovacijų politikos žemėlapis bei principinė inovacijų matavimo schema, in: *Oslo manual, Guidelines for collecting and interpreting innovation data*, 3-rd edition, OECD, 2005

procesų kontekstas apima vadinamuosius „žinių perdavimo“ faktorius: žmogiškuosius, socialinius, kultūrinius veiksnius, kurie įtakoja informacijos perdavimą įmonėms ir jose vykstantį mokymąsi, kitas, tolesnis, sąveikos kontekstas yra mokslo ir inžinerijos institucijų bazė, kuri įtakoja inovacijų plėtros dinamiką. Inovacijų matavimo schemas centre matome keturias jų rūšis: produkto, proceso, rinkodaros ir organizacijos inovacijas, kurios vyksta įmonės viduje. Schema papildyta sąveika su „kitomis įmonėmis“ (tai atspindi EIŠ (ISŠ) raidą, kurios metu buvo pradėta kreipti didesnę dėmesį į įmonių tarpusavio bendradarbiavimą, žinių sklaidą, inovacijų perkėlimą ir ne MTP inovacijas). Schemose vaizduojamas informacijos judėjimas: iš išorinio konteksto (mokslas, inžinerinė infrastruktūra, socialinis, kultūrinis kontekstas, inovacijų paklausa) informacija patenka į įmonę, kurioje jos pagrindu yra sukuriamas inovatyvus produktas arba paslauga, pateikiama rinkai. Minėtas inovacijos apibrėžimas ir

jų funkcijų tiek įmonės veikloje, tiek inovacijų politikos kontekste nustatymas rodo, jog inovacija šiame teoriniame kontekste pirmiausia yra siejama su įmonių efektyvesnio išteklių naudojimo ir gamybos priemonių tobulinimo siekiais. Ji yra priemonė padidinti įmonės produktyvumą ir jos veiklos pelningumą. Šią metodologinę nuostatą pateisina *Lisabonos strategijos* pagrindinis tikslas – sukurti „konkurencingiausią“ ekonomiką, kadangi produktyvus ir pelningas verslas ir yra konkurencingas verslas.

2005 m. EIŠ (ISŠ) suvestinėje Lietuva kartu su Rumunija, Bulgarija ir Latvija pateko į „nuosaikių inovatorių“ (*modest innovators*) grupę ir bendrame indekse užėmė 25 poziciją iš 27. Palyginus Lietuvos, Latvijos ir Estijos, kuri yra tarp „besivejančių lyderius inovatorių“ (*Innovation followers*) ir užima 14 poziciją, duomenis, į akis krinta keletas skirtumų. Lietuva lenkia Estiją doktorantų nuo 25 iki 34 metų skaičiumi 1000 gyventojų (šio rodiklio augimo procentas Lietuvoje

4 lentelė. Šalių grupės inovacijų plėtros dimensijų požiūriu, in: *European Innovation Scoreboard 2011*

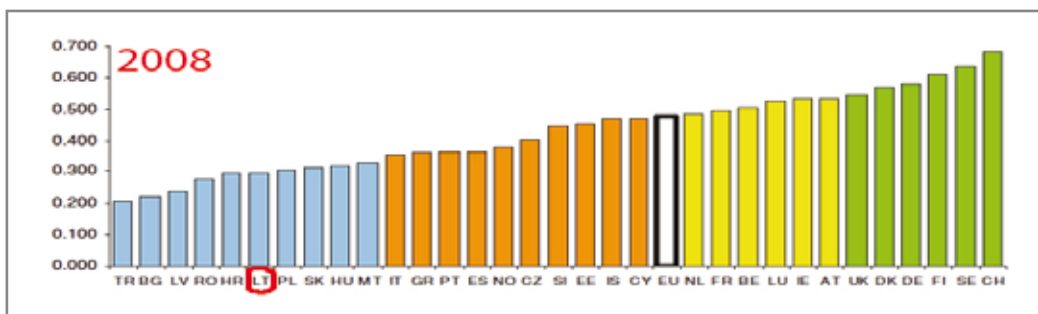
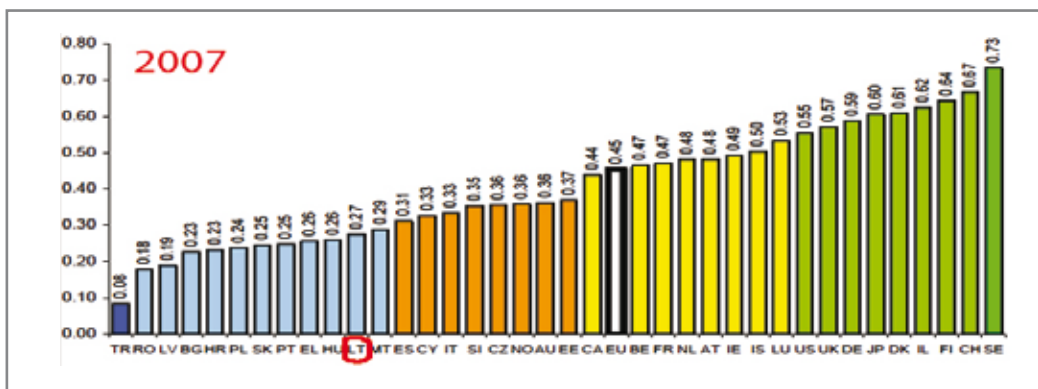
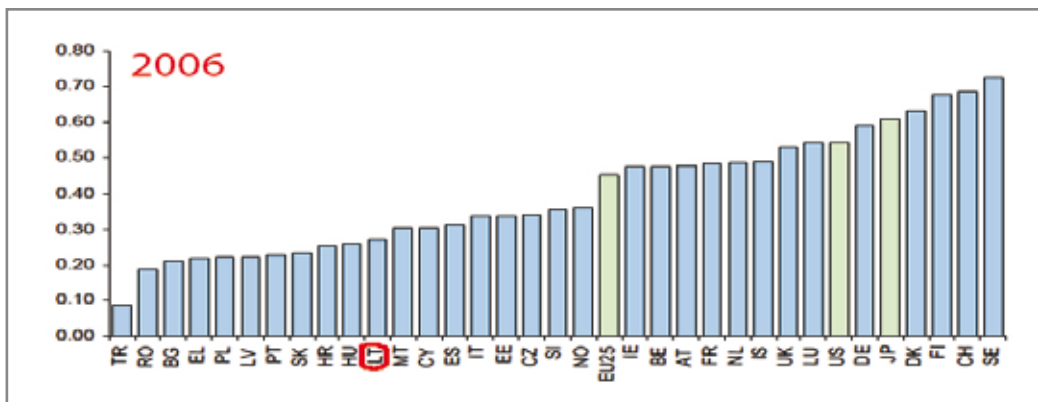
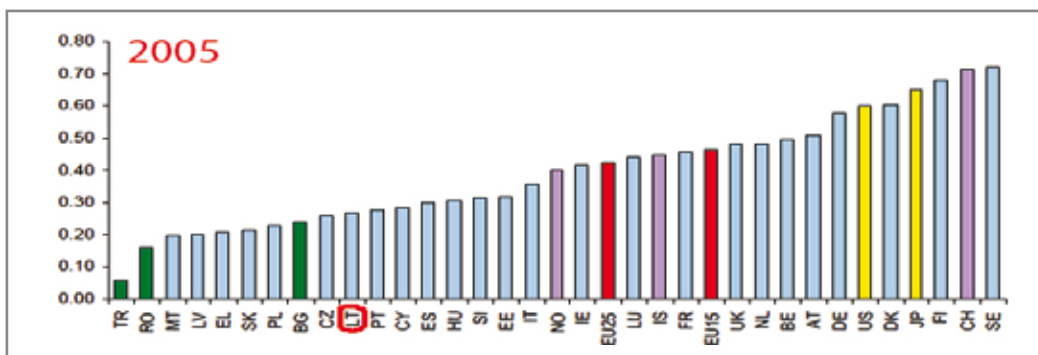
yra didesnis už ES vidurkį), be to, ji išlaiko itin aukštą asmenų, baigusią aukštąjį mokslą, procentą (10 pozicija ES). Latvija ir Lietuva užima paskutines vietas vertinant doktorantų, atvykusių ne iš ES šalių, skaičių (Estija užima 19 poziciją). Estija investuoja didesnę procentą valstybės biudžeto lėšų į MTEP, ir šis augimas Estijoje ir Latvijoje yra didesnis negu Lietuvoje. Estijoje įmonės į MTEP investuoja daugiau lėšų negu Lietuvoje ir Latvijoje, joje šio rodiklio augimas yra vienas aukščiausių ES (nusileidžia tik Bulgarijai). Išlaidos ne MTEP inovacijoms Lietuvoje pranoksta ES vidurkį, nors šis rodiklis mažėja, Estija šioje srityje pirmauja visoje ES, Latvija taip pat užima aukštą 5 poziciją. Lietuvos ir Latvijos MVĮ diegia mažiau inovacijų savarankiškai negu ES vidurkis, Estija šiuo požiūriu pranoksta ES vidurkį. Lietuvos ir Latvijos MVĮ bendradarbiauja su kitomis įmonėmis mažiau už ES vidurkį (rodiklio mažėjimas sparčiausias ES), Estija šioje srityje užima aukštą 3 poziciją (rodiklio augimas vienas iš sparčiausių ES). Lietuva iš trijų Baltijos šalių registruoja mažiausiai paraiškų patentams, visų trijų šalių rodiklis žemesnis už ES vidurkį. Apibendrinant galima pastebėti, kad skirtumai tarp Lietuvos ir Estijos iš dalies atitinka bendrąsias tendencijas, kurias tyrėjai

įvardija lygindami „nuosaikių inovatorių“, „vidutinių inovatorių“, „lyderius besivejančių inovatorių“ ir „inovacijų lyderių“ duomenis [4 lentelė].

Mažiausias „nuosaikių inovatorių“ atsilikimas yra žmogiškųjų išteklių srityje (ypač švietimo srityje), didžiausias – inovatorių (MVĮ, diegiančių produkto, proceso, rinkodaros ar organizacijos inovacijas, proc., sparčiai augančių inovatyvių įmonių skaičius) bei įmonių bendradarbiavimo ir verslumo srityse (MVĮ diegiančių inovacijas savarankiškai skaičius, MVĮ, bendradarbiaujančių su kitomis įmonėmis, skaičius, bendrų mokslinių privataus ir viešo sektorių publikacijų skaičius). Tai liudija pakankamai aukštą švietimo sistemos kokybę ir efektyvumą, tačiau menkus mokslo ryšius su verslu MTEP srityje ir mažą VMĮ verslumą bei tarpusavio bendradarbiavimo lygį.

2. LIETUVOS INOVATYVUMO RAIDOS VERTINIMAS PAGAL EIŠ (ISŠ)

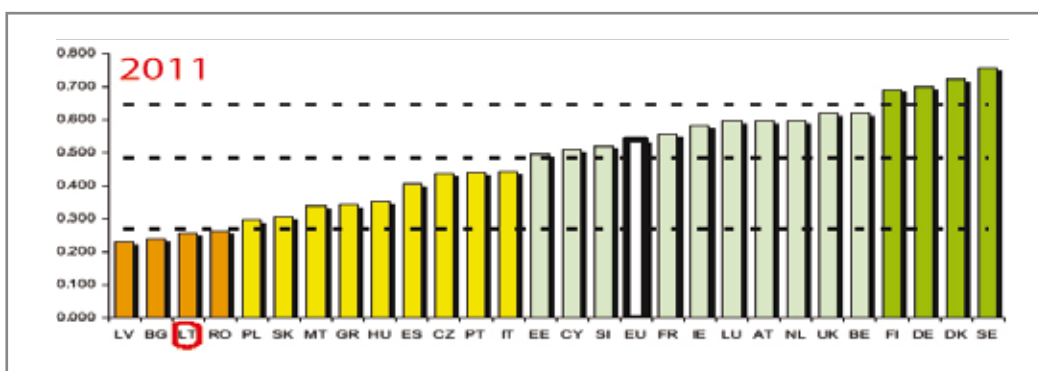
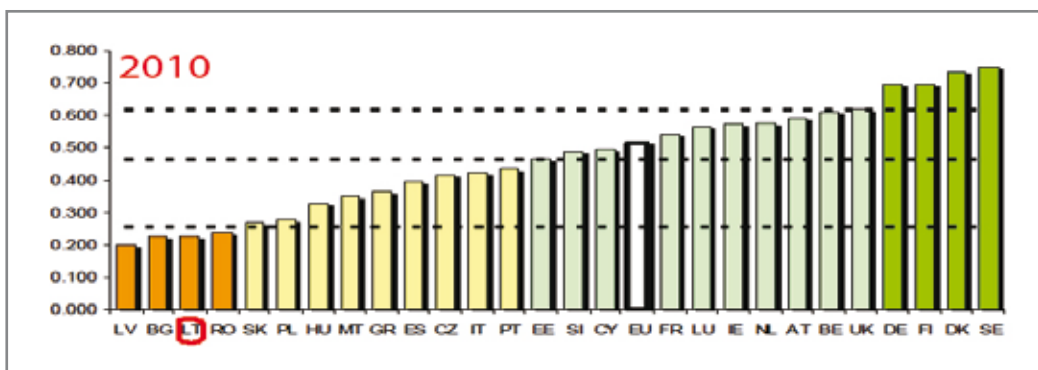
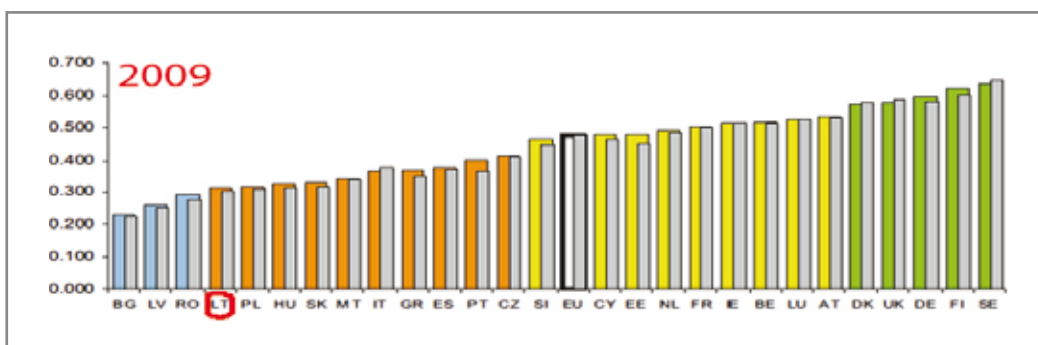
Kadangi nuo 2005 metų Lietuvos inovacijų būklė nuolat atspindima EIŠ (ISŠ), galima įvertinti Lietuvos vietą tarp kitų ES narių pagal suminį inovatyvumo indeksą 2005–2011 m. [5 lentelė].

5 lentelė. (lentelės tęsinį žr. 16 p.)

Suminis inovatyvumo indeksas 2005–2011 m., in:

European Innovation Scoreboard

5 lentelė. (lentelės pradžia žr. 15 p.)

Suminis inovatyvumo indeksas 2005–2011 m., in:
European Innovation Scoreboard

Lietuvos pozicija ES (lyginant tik su ES šalimis narėmis) per šį laikotarpį smuko iš 7 pozicijos (2005) ir 8 pozicijos (2006) nuo galo iki 3. Lietuvą aplenkė tokios šalys kaip Čekija (iš 6 vietos nuo galo pakilo iki 11), Lenkija išliko 5 pozicijoje), Slovakija (iš 4 – iki 6), Graikija (iš 3 – iki 8), Malta (iš paskutinės – į 7), iš vėliau įstojusių narių Lietuvą aplenkė Rumunija (2011 m. užėmė 4 poziciją nuo galo). 2011 m. Lietuva liko kon-

kurencingesnė už Bulgariją ir Latviją. Estija iš 13 pozicijos nuo galo pakilo į 14 vietą (didžiausias pasiekimas – 17 vieta nuo galo 2009 m., šiais metais Estijos inovatyvumo indeksas vienintelį kartą per 7 metus buvo didesnis už ES vidurkį). Vertinant tokį inovatyvumo raidos matavimą būtina pabrėžti keletą niuansų. Pirmiausia reitingas parodo sąlygines pozicijas, palyginus visas ES šalis nares, todėl atskiros šalies pozicijos

pasikeitimas yra sąlygotas ne tik tos šalies rodiklių, bet ir jų verčių kitų šalių kontekste. Dėl šios aplinkybės santykinė Lietuvos pozicija pablogėjo nepaisant to, jog didžioji dalis Lietuvos inovatyvumą apibūdinančių rodiklių nuolat gerėjo (tai reiškia, kad beveik visos kitos šalys padarė dar didesnę pažangą). Kita vertus, turint omenyje, kad ES šalys pasižymi labai didele ekonominio ir socialinio išsivystymo įvairove, beveik neįmanoma tiesiogiai susieti atskirų šalių rodiklių kaitos su tos šalies pozicijos pasikeitimu bendrame reitinge. Pavyzdžiui, akivaizdu, jog valstybės biudžeto lėšų didinimas MTEP (kaip vienas iš indėlio veiksnių) skirtingose šalyse nevienodu mastu įtakos inovacijų rezultato rodiklius net ir tuo atveju, jeigu atsižvelgiama į verslo skiriamų investicijų MTEP masto skirtumas. Taip pat yra sunku tiesiogiai susieti žmogiškųjų išteklių būklę su inovacijų efektu, pavyzdžiui, Lietuvos statusas nuolat blogėjo nepaisant to, jog jos žmogiškųjų išteklių (švietimo) rodikliai visada pranoko ES vidurkį ir jų augimas buvo stabilus. Turint omenyje šias aplinkybes tenka pastebėti, kad EIŠ (ISŠ) išsamiai neapibūdina procesų, kurie priežastiniais ryšiais susietų švieslentės pateiktus rodiklius tarpusavyje ir galėtų vienos šalies inovacijų politikos praktiką laikyti pavyzdžiu kitoms šalims. Jos rodiklius reikia vertinti kaip fragmentiškas indikacijas žymiai sudėtingesnės inovacijų sistemos, tam tikrus ribotus orientyrus, kurie lygina atskirų sričių būklę skirtingose šalyse, tačiau neatsižvelgia į skirtingo pobūdžio šių sričių sąsajas tose šalyse.

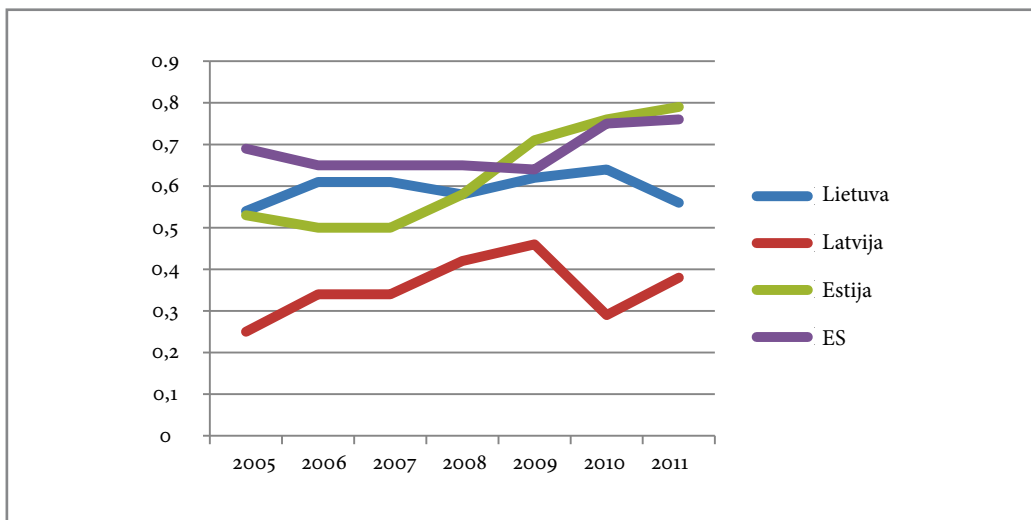
Visgi verta atkreipti dėmesį į keletą simptomiškų rodiklių raidą palyginus analogiškų sričių būklę Lietuvoje (LT), ES vidurkį (ES) ir, pavyzdžiui, Estijoje (EE). 2011 metų EIŠ (ISŠ) pažymi žmogiškųjų išteklių bei finansinės paramos MTEP būklę kaip Lietuvos stiprybes. Silpnybės siejamos su atvirų kokybiškų ir patrauklių tyrimų sistemų būkle, verslo bendradarbiavimo ir verslumo situacija, intelektualiais ištekliais, inovatyvių įmonių skaičiumi ir inovacijų ekonominio efekto mastu. Pastebimas doktorantų ne iš ES šalių skaičiaus augimas bei bendruomenės prekės ženklų kiekio augi-

mas. Taip pat pastebimas inovatyvių MVĮ, bendradarbiaujančių su kitomis įmonėmis, skaičiaus mažėjimas bei iš užsienio gaunamo pelno licencijų ir patentų pagrindu mažėjimas. Žmogiškųjų išteklių rodiklių, kokybiškų ir patrauklių tyrimo sistemų bei intelektualinių išteklių augimo mastas pranoksta ES vidurkį.

Lietuvos žmogiškųjų išteklių būklę nusakantys rodikliai nuo 2005 iki 2011 m. buvo arti arba pranoko ES vidurkį: naujų mokslo daktarų kiekis 1000 gyventojų (LT – 0,9, EE – 0,8, ES – 1,5), žmonių, baigusių aukštąjį mokslą, dalis visuomenėje proc. (LT – 43,8, EE – 40,0, ES – 33,6), jaunimo, turinčio vidurinį išsilavinimą, dalis proc. (LT – 86,9, EE – 83,2, ES – 79,0). Žmogiškųjų išteklių srityje Lietuva užima aukštą 19 poziciją nuo galo bendrame ES reitinge (Estija – 11). Vertinant atvirų kokybiškų ir patrauklių tyrimų sistemų būklę Lietuva užima 4 vietą nuo galo, tačiau šios srities rodiklių augimas yra arti arba pranoksta ES vidurkį: tarptautinių mokslinių publikacijų skaičius milijonui gyventojų: LT – 214, EE – 660, ES – 301; tarp 10 proc. daugiausia cituojamų mokslinių publikacijų dalis proc.: LT – 5,82, EE – 7,64, ES – 10,73; ne ES šalių studentų doktorantų dalis proc.: LT – 0,61, EE – 3,00, ES – 19,19. Šioje kategorijoje Lietuvos situacijos gerėjimas yra ypač ryškus: pastarųjų trijų rodiklių augimas yra atitinkamai: 5,5; 16,7; 20,0 proc. (EE – 15,4; 9,9; 15,6 proc.; ES – 6,0; 2,1; 1,5 proc.). Kaip minėta anksčiau, Lietuva nuo 2005 iki 2011 m. didino valstybės biudžeto dalį, skiriamą MTEP, kuris nuo 0,54 išaugo iki 0,64 proc. 2010 metais (nors 2011 m. sumažėjo iki 0,56). Vis dėlto biudžeto išlaidų MTEP augimas Lietuvoje buvo mažesnis negu Estijoje ir bendrai ES, tad 2011 m. Estijoje valstybės biudžeto išlaidos siekė 0,79 proc., o ES vidurkis – 0,76 proc. [6 lentelė].

Žmogiškųjų išteklių bei tyrimo sistemų sritys yra tiesiogiai susijusios su valstybės biudžeto lėšomis, skiriamomis MTEP, kadangi į šią kategoriją patenka ir MTEP aukštojo mokslo institucijose skiriamas finansavimas. Šios sritys, pasak EIŠ (ISŠ) klasifikacijos, „įgalina inovacijas“: švietimo sistema ugdo inovaci-

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Lietuva	0.54	0.61	0.61	0.58	0.62	0.64	0.56
Latvija	0.25	0.34	0.34	0.42	0.46	0.29	0.38
Estija	0.53	0.50	0.50	0.58	0.71	0.76	0.79
ES	0.69	0.65	0.65	0.65	0.64	0.75	0.76

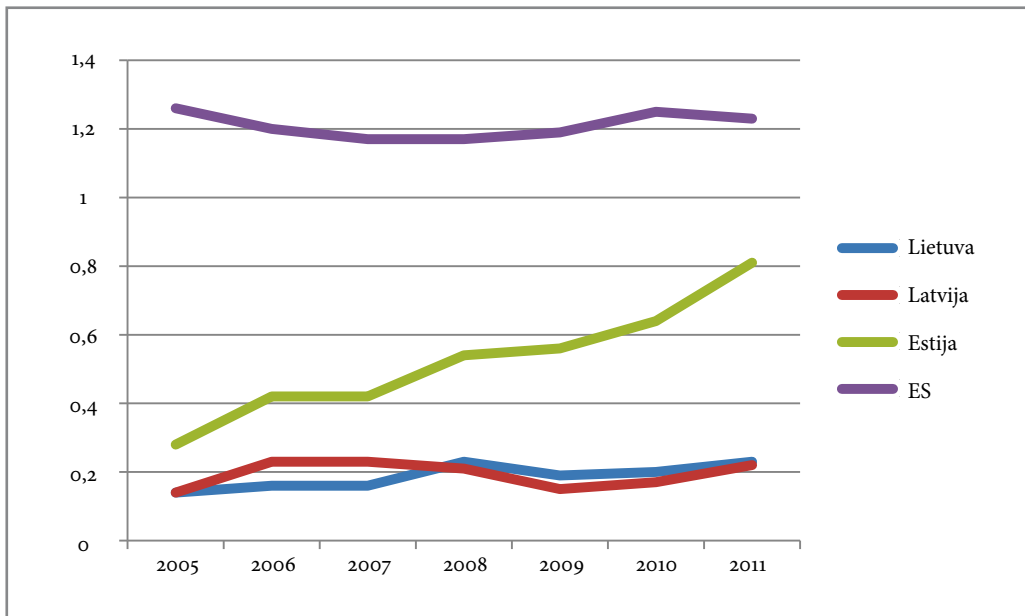
6 lentelė. Valstybės biudžeto lėšų dalis BVP, skiriama MTEP
2005–2011, proc.

joms reikalingas kompetencijas, kurias padeda realizuoti valstybės lėšomis remiama MTEP infrastruktūra. Šioje srityje Lietuvos atsilikimas nėra didelis, matosi pagreitį įgaunanti pažanga, kurią dar labiau turėtų paskatinti ES struktūrinių fondų lėšomis finansuojamos mokslo ir technologijų parkų, jungtinių tyrimų programos bei nacionalinės kompleksinės programos. Galima daryti prielaidą, jog Lietuvoje švietimo sistema išugdo daug kompetentingų žmonių ir gana efektyviai gerina sąlygas jiems vykdyti MTEP tiek egzistuojančioje švietimo sistemoje, tiek naujai valstybės mastu kuriamoje infrastruktūroje. Vilnius šiuo požiūriu yra išskirtinis Lietuvos miestas, nes jame yra didžioji dalis šalies švietimo institucijų (11 iš 22 universiteto statusą turinčių aukštųjų mokyklų bei 10 iš 28 kolegijų) ir inovacijų infrastruktūros (pvz., Saulėtekio ir Santaros slėniai, Šiaurės miestelio MTP, Lietuvos inovacijų centras, Vilnijos verslo inkubatorius, Audiovizualinių menų

industrijos inkubatorius ir pan.). Todėl apibendrinant galima pasakyti, kad sostinėje kaupiamas didelis socialinis, kompetencijų ir valstybinės infrastruktūros potencialas, galintis paskatinti inovacijų plėtrą.

Pereinant nuo veiksmų, kurie įgalina inovacijas, prie jas diegiančio verslo situacijos, Lietuvos rodikliai EIŠ (ISŠ) daug žemesni už ES vidurkį. Pagal pateiktus duomenis, Lietuvos verslas skiria žymiai mažiau lėšų MTEP negu kitos ES šalys [7 lentelė]. Duomenys rodo, kad Lietuvos įmonės vis daugiau skiria lėšų MTEP, nors ir Latvija, ir juo labiau Estija rodo didesnę pagreitį. Ir Lietuvos, ir Latvijos įmonės sumažino išlaidas prasidėjus krizei 2009 m., tuo tarpu ji tik truputį sulėtino šiaip itin ženklų Estijos įmonių išlaidų MTEP didėjimą. Neturint papildomų duomenų sunku daryti išvadas apie galimas sąsajas tarp valstybinio ir įmonių MTEP finansavimo. Visgi reikia pastebėti, jog verslo išlaidų augimas yra stabilnesnis negu valstybės biudžeto

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Lietuva	0,14	0,16	0,16	0,23	0,19	0,20	0,23
Latvija	0,14	0,23	0,23	0,21	0,15	0,17	0,22
Estija	0,28	0,42	0,42	0,54	0,56	0,64	0,81
ES	1,26	1,20	1,17	1,17	1,19	1,25	1,23

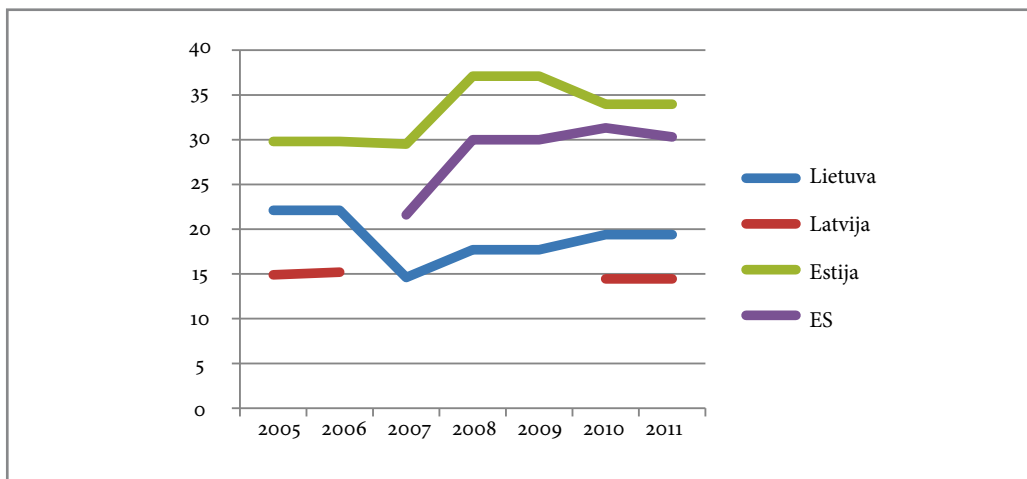
7 lentelė. Verslo lėšų dalis BVP, skiriama MTEP
2005–2011, proc.

to, tai rodo sąlygišką verslo investicijų nepriklausomybę nuo valstybės investicijų.

Iš trijų Baltijos valstybių išsiskiria Estijos rodiklių raida – ypač krenta į akis tai, kad 2008 m. duomenys liudija ženklų pagerėjimą visose aptariamose kategorijose. Galima daryti prielaidą, jog šio proveržio priežastis – palyginus ankstyvas Estijos inovacijų politikos formavimas ir jos integralus pobūdis (Estijos inovacijų plėtros programa pradėta įgyvendinti nuo 2002 m., o pirmoji kompleksinė Lietuvos inovacijų strategija – nuo 2010 m.). Viena iš galimų didesnių paskatų inovacijoms Estijoje buvo 2007 m. pradėjęs veikti Estijos vystymo fondas (*Estonian Development Fund, Arengufond*). Dėl vietos ir duomenų stokos čia negalima giliau nagrinėti estų „proveržio“ priežasčių, tačiau reikia paminėti į akis labiausiai krentantį jo as-

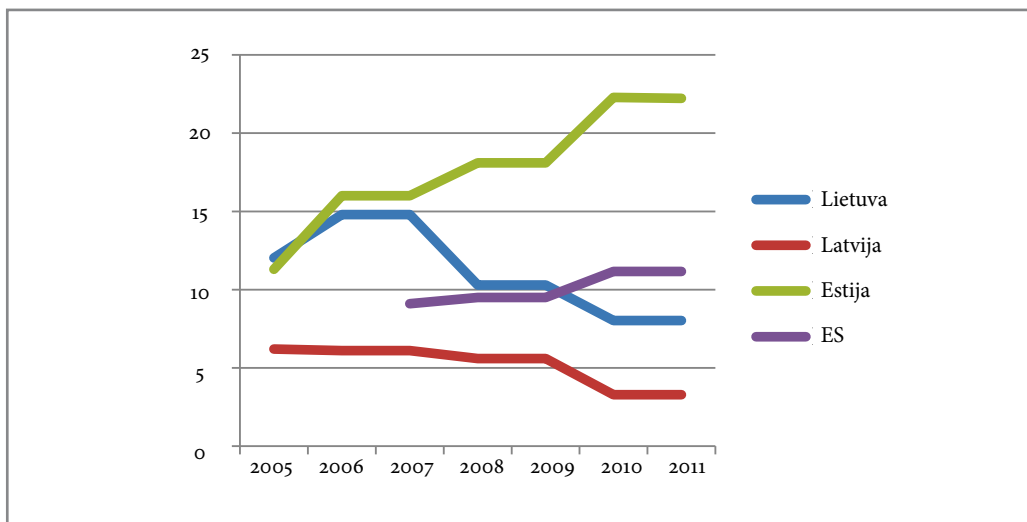
pektą: nors pirmoji Estijos inovacijų plėtros strategija („Žinių Estija 2002–2006“), kaip ir Lietuvos 2010 m. strategija, didžiausią dėmesį skyrė inovacijas „įgalinančios“ valstybinės MTEP infrastruktūros (mokslo ir technologijų parkų, inkubatorių kompetencijų centrų etc.) plėtrai, inovacijoms būtinų kompetencijų ugdymui, naujų mechanizmų, užtikrinančių technologijų perdavimą ir bendradarbiavimą tarp aukštojo mokslo institucijų ir verslo, sukūrimą, tačiau įgyvendinus strategiją vienas iš ryškiausių jos rezultatų buvo būtent minėtas 2008 m. privataus verslo investicijų į MTEP šuolis. Viena iš galimų priežasčių, lėmusių tokį inovacijų politikos priemonių sistemiską poveikį, yra tai, jog pačioje strategijoje yra labai aiškiai apibrėžtas valstybės vaidmuo skatinant *inovacijų poreikį* Estijos ekonomikoje ir visuomenėje: „MTEP poreikis visuo-

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Lietuva	22.1	22.1	14.6	17.7	17.7	19.39	19.39
Latvija	14.9	15.2	-	-	-	14.44	14.44
Estija	29.8	29.8	29.5	37.1	37.1	33.97	33.97
ES	nd	nd	21.6	30.0	30.0	31.31	30.31

8 lentelė. Savarankiškai inovacijas diegiančių MVĮ įmonių dalis visų šalies MVĮ įmonių kontekste, proc.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Lietuva	12.03	14.8	14.8	10.3	10.3	8.03	8.03
Latvija	6.2	6.1	6.1	5.6	5.6	3.29	3.29
Estija	11.3	16	16	18.1	18.1	22.29	22.23
ES	nd	nd	9.1	9.5	9.5	11.16	11.16

9 lentelė. Inovatyvių MVĮ įmonių, bendradarbiaujančių su kitomis įmonėmis, dalis, proc.

menėje neatsiranda savaime kaip ir neatsiranda pasiūla jam patenkinti. Todėl valstybė turi sugebėti identifikuoti ir pripažinti egzistuojančius ir ateities inovacijų poreikius¹¹. Būtent šią strateginę politikos funkciją nuo 2007 m. įgyvendina minėtas Estijos plėtros fondas, kurio vizija yra „prisidėti kuriant Estijos ateitį, analizuojant mūsų galimybes, inicijuojant pozityvią kaitą ir vystant rizikos kapitalo rinką“. Fondas save suvokia kaip jungtį tarp inovacijų poreikių analizės ir strateginių rizikos kapitalo investicijų į inovatyvių įmonių projektus. Fondas save apibrėžia kaip inovacijų poreikių ir galimybių analizės centrą, „ateities idėjų susitikimo centrą“ bei šias idėjas įgyvendinančią instituciją, kuri „vykdo į ateitį orientuotus projektus bei kartu su privačiais investuotojais investuoja rizikos kapitalą į inovatyvias, besiplečiančias bei tarptautinį potencialą turinčias Estijos įmones“¹². Analogiškas analizės ir investicijų sutelkimas vienoje institucijoje iki šiol Lietuvoje nėra realizuotas, nors pastaraisiais metais paramos inovatyvioms įmonėms mastas ir spektras ženkliai padidėjo. Jungties tarp mokslinių tyrimų ir verslo funkciją nuo 2010 m. atlieka Mokslų, inovacijų ir technologijų agentūra (MITA), kurios strateginis tikslas yra „skatinti Lietuvos inovacijų plėtrai reikalingus taikomuosius mokslinius tyrimus, eksperimentinę (technologinę) plėtrą ir pačias inovacijas šalyje“¹³, SVV plėtrą skatina bei rizikos finansavimą teikia investicijų ir verslo garantijų fondas INVEGA, agentūra „Versli Lietuva“ teikia informaciją ir paslaugas, padedančias pradėti verslą bei eksportuoti jo produkciją, verslo vystymo fondo funkciją taip pat atlieka, pavyzdžiui, LitCapital privataus kapitalo fondų valdymo bendrovė, savo veiklą pradėjusi 2010 m., nuo 2012 m. pradėjo veikti Baltijos inovacijų fondas.

Kyla klausimas, ar Inovacijų strategijos lemtas nuo 2010 metų stebimas inovacijų politikos suakty-

vėjimas Lietuvoje leistų tikėtis proveržio artimiausiu metu. Atrodytų, jog nemažai prielaidų tam yra: jau funkcionuojančią gana efektyvią švietimo sistemą turėtų papildyti nauja MTEP infrastruktūra (t. y. bus kuriama, ES terminais tariant, „kokybiška ir patraukli tyrimų sistema“), kurios dėka kuriamas inovacijas pritaikys bent keleto agentūrų priemonėmis aktyviai skatinamas naujas ir inovatyvus verslas. Vis didėjan-tis sėkmingų inovacijų pavyzdžių, apie kuriuos galima sužinoti viešosios informacijos erdvėje, kiekis rodo, kad inovacijų poreikis Lietuvoje yra ir jų ekosistema funkcionuoja, tik klausimas, ar inovacijų politikos priemonės yra adekvačios siekiant ją stiprinti ir didinti jos konkurencingumą. Trumpai apžvelgus situaciją į akis krenta kelios sisteminės tendencijos, kurių tolesnis buvimas verčia abejoti minėto proveržio galimybe:

- 1) *Inovacijų politikos uždarumas*: nepaisant nemažo kiekio naujų ir aktyviai veikiančių Lietuvos inovacijų politiką įgyvendinančių institucijų, nė viena iš jų neprisiima atsakomybės už inovacijų poreikio Lietuvoje analizę ir jos politikos strateginį planavimą. Inovacijų strategijoje nėra sąvokos „inovacijų poreikis“, jos įgyvendinimo stebėseną siejama su EIS (ISS) rodikliais, o ne su kokybinės kaitos poreikiu vienoje ar kitoje ūkio srityje.
- 2) *Švietimo sistemos uždarumas*: nepaisant aukšto Lietuvos švietimo sistemos reitingo EIS (ISS), žemas verslumo ir inovacijų SVV srityje lygis (taip pat sąlygiškai didelis jaunimo nedarbas) liudija, jog švietimo suteikiamos kompetencijos nėra efektyviai panaudojamos inovacijoms SVV ar verslumui bendrąja prasme skatinti. Tai kelia klausimą, ar nėra taip, kad parengti kvalifikuoti specialistai greičiau pritaiko savo žinias užsienyje ir tokiu būdu ne stiprina, bet mažina Lietuvos konkurencingumą.
- 3) *Inovacijų sistemos fragmentiškumas*: sąlygiškai uždara politika bei tokia pati švietimo sistema

11 *Knowledge-based Estonia, Estonian Research and Development Strategy 2002–2006*, Tallinn, 2002, p. 16.

12 <http://www.arengufond.ee/eng/about/aboutus/>.

13 <http://www.mita.lt/lt/apie-mitai>.

labai apsunkina inovacijų kultūros kūrimą Lietuvoje bendrąja prasme – visuomenė ir verslas arba ignoruoja inovacijas kaip grėsmę keliančią riziką (vyraujant vadinamajai „ežiuko strategijai“, kai taikomas vienintelis išbandytas ir patikimas būdas spręsti visas problemas), arba kuria atskiras inovacijų ekosistemas, kurios nėra susijusios su inovacijų politika ir todėl nepatenka į oficialią statistiką.

Pagrindinė šių tendencijų keliama grėsmė yra ta, kad joms sąveikaujant, nesvarbu, koku mastu, nuolat didėtų valstybės biudžeto ir ES struktūrinių fondų investicijos į tai, kas „įgalina inovacijas“, tos investicijos niekaip nesukurs poveikio „inovacijų rezultatams“, t. y. nepadidins inovatyvių SVV įmonių procento, patentų skaičiaus ir kt. Stebint Lietuvos inovacijų raidą EIS (ISŠ), kaip tik ir matome, jog nuolat didėjančios išlaidos palaiko „inovacijų įgalintojus“, tačiau tai neduoda reikiamų rezultatų, tuo tarpu verslo išlaidos MTEP auga nepriklausomai nuo to, kiek Lietuva investuoja į „inovacijų įgalintojus“.

3. LIETUVOS INOVACIJŲ

2010–2020 METŲ STRATEGIJA

Minėtos tendencijos pasimato atidžiau panagrinėjus Lietuvos inovacijų 2010–2020 metų strategiją¹⁴, kurią rengiant buvo adaptuota EIS (ISŠ) rodiklių sistema ir kurios pagrindinis tikslas – pasiekti, kad 2020 m. Lietuvos suminis inovatyvumo indeksas (pagal suminę visų rodiklių vertę) pasiektų ES vidurkį. Strategijos vizija:

Lietuvos ekonomikos pagrindas – didelės pridėtinės vertės produktų gamyba ir paslaugos, jos konkurencingumą globalioje rinkoje lems inovatyviam verslui palanki aplinka; švietimo, mokslo, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros sistema, sąveikaudama

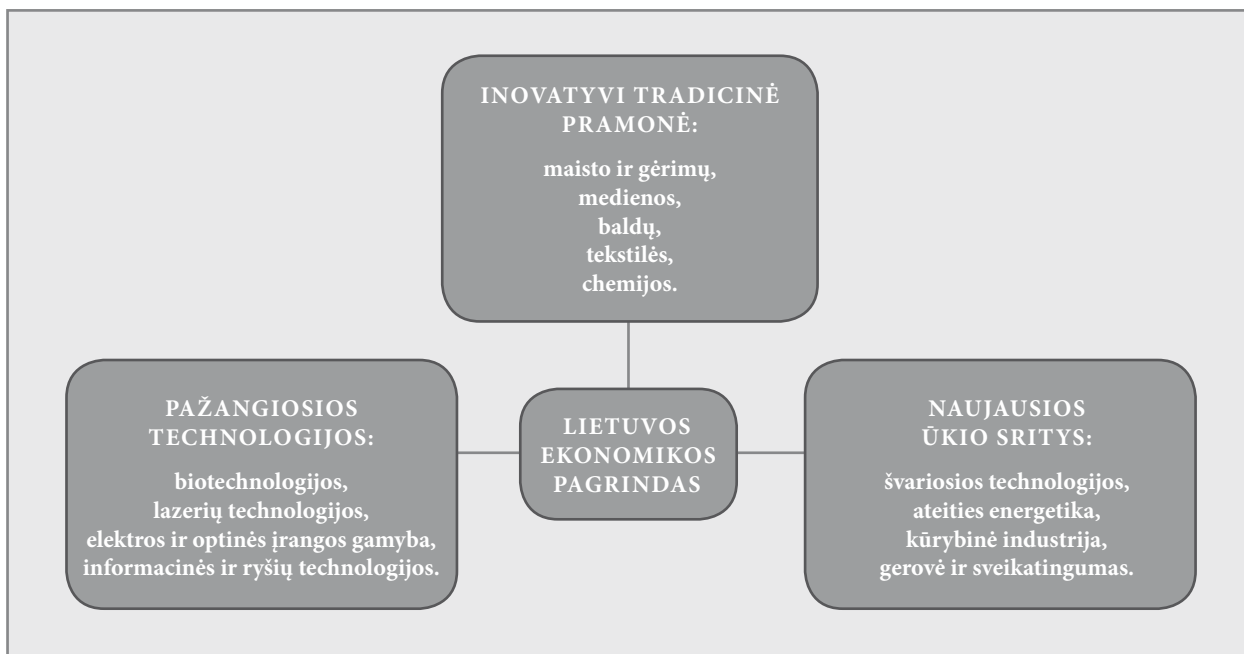
su verslu, padės ugdyti kūrybingą visuomenę, kurs aukšto lygio žinių bazę naujovėms.

Strategijos pagrindiniai tikslai: 1) didinti Lietuvos integraciją į globalias rinkas („Lietuva be sienų“), 2) ugdyti kūrybingą ir inovatyvią visuomenę, 3) plėtoti įvairias inovacijas, 4) diegti sisteminių požiūrį į inovacijas.

Lietuvos inovacijų 2010–2020 metų strategijos ir ją įgyvendinančio priemonių plano¹⁵ tikslai ir uždaviniai bendrais bruožais atitinka EIS (ISŠ) suformuluotas sritis, kuriose jaučiamas didžiausias Lietuvos atsilikimas nuo ES vidurkio. Įdomu tai, jog tai yra būtent tos sritys, kuriose vyko anksčiau aptarta EIS (ISŠ) rodiklių sistemos kaita siekiant apimti daugiau inovacijas sąlygojančių veiksnių, t. y. inovacijų sklaidos, ne MTEP inovacijų, MVĮ inovatyvumo, jų tarpusavio bendradarbiavimo sritis. Tai rodo, kad nepaisant šalies atsilikimo nuo ES, Lietuvos inovacijų strategijoje formuluojami tikslai atitinka bendras ES inovacijų politikos tendencijas. Tačiau akivaizdu ir tai, jog Lietuvos inovacijų strategijos įgyvendinimo priemonėse dominuoja strateginiai sprendimai kurti stambias struktūras, turinčias padėti spręsti minėtas problemas, kurios skaudžiausiai pasireiškia mikrolygiu – MVĮ ir jų tarpusavio sąveikoje. Tokiu būdu tikimasi, kad mokslo ir verslo bendradarbiavimą paskatins integruotų mokslo, studijų ir verslo centrų (slėnių) projektai, verslo tinklaveiką turėtų paskatinti klasterių projektai, kūrybingą visuomenę turėtų padėti kurti patobulinta į esmines kompetencijas ir kūrybingumą orientuota ugdymo sistema bei mokymasis visą gyvenimą, kartu su kūrybingumui palankia fizine ir informacine aplinka, įvairios inovacijos bus skatinamos skleidžiant informaciją apie inovacijas, skatinant tarpsektorinį žinių perdavimą (nors tam nenumatytos lėšos), diegiant sisteminių požiūrį į inovacijas įkurta Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra (MITA), kuri savo veiklos apra-

14 Patvirtintą 2010 m. vasario 17 d. LRV nutarimu Nr. 163.

15 Patvirtinto Lietuvos Respublikos ūkio ministro ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. spalio 7 d. įsakymu Nr. 4-750/V-1692.

10 lentelė. Lietuvos inovacijų politikos laukas, in: Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra (MITA); www.mita.lt

šyme (www.mita.lt) išplečia ir sukonkretina Lietuvos inovacijų politikos lauką [10 lentelė].

Nors priemonių plane yra nemažai konkrečių priemonių, skirtų remti MVĮ inovacijas ir jų vykdomą MTEP, tačiau ne visada akivaizdu, kaip stambūs strateginiai instituciniai sprendimai derinami su konkrečiomis, ypač į SVV orientuotomis, priemonėmis. Šis klausimas ypač aktualus kalbant apie inovacijų tarpsektoriškumą, kadangi tarpsektorinė sąveika vyksta būtent MVĮ tarpusavio bendradarbiavimo bei jų sąveikos su kitomis organizacijomis bei socialiniu, kultūriniu kontekstu metu. Viena iš įvardytų problemų, paaiškėjusių apklausos metu, yra įmonių ir organizacijų nesugebėjimas savęs identifikuoti valstybės inovacijų politikoje. Nors inovacijų populiarinimo priemonės sprendžia šią problemą, tačiau bendra strategijos tendencija remtis vertikaliomis stambaus masto intervencijomis jų aiškiai nesusiejant su mikrolygiu apsunkina pačios inovacijų politikos įgyvendinimo efektyvumą. Kita vertus, nors strategijoje yra nuo-

rodos į kūrybingą visuomenę, kūrybines industrijas, kūrybingumo kompetenciją, tačiau nėra aišku, kokiu konkrečiu būdu kūrybinės industrijos galėtų prisidėti didinant Lietuvos inovatyvumą arba koks galėtų būti jų poveikis kitoms ūkio sritims. Anksčiau minėtas inovacijų politikos uždavimas tarsi yra perkeliamas į atskirų sektorių, kuriuose siekiama inovacijų, uždaru- mą, tai taip pat apsunkina tarpsektorinę sąveiką.

4. LIETUVOS ĮMONIŲ DIEGIAMŲ INOVACIJŲ TENDENCIJOS (2006–2010)¹⁶

Kaip buvo pabrėžta, viena iš didžiausių Lietuvos inovacijų sistemos silpnųjų – menki inovatyvumo rezultatai, kitaip sakant, palyginus su ES, nedaug lietuviškų įmonių diegia inovacijas ir mažai bendradarbiauja tarpusavyje. Šiame skyrelyje apžvelgsime Valstybinio statistikos departamento duomenis apie Lietuvos

¹⁶ Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis; www.stat.gov.lt/.

įmonių diegtas inovacijas 2006–2008 m., ir nepaisant riboto duomenų kiekio pamėginsime išryškinti keletą būdingų tendencijų bei išskirti pačias inovatyviausias Lietuvos įmonių veiklos sritis. Skyrelio pabaigoje bus pateiktas sąrašas sričių, kuriose dirbančios įmonės rodo universaliausią inovacijų poreikį, kitaip sakant, diegia įvairaus tipo inovacijas. Būtent inovacijų poreikio universalumas liudija įmonės atvirumą ir, tikėtina, didesnę pasirengimą tarpsektorinei sąveikai, todėl šio skyriaus išvados bus svarbios vėliau konkrečiai analizuojant tarpsektorinių inovacijų galimybes.

Statistiniai duomenys pateikia informaciją apie a) *technologines inovacijas* (šioje kategorijoje išskiriamos įmonės, vykdžiusios: 1) vidinius MTEP tyrimus; 2) išorinius MTEP tyrimus; 3) mašinų, įrenginių ir įrangos įsigijimą; 4) išorinių žinių įsigijimą; 5) mokymus, susijusius su inovacine veikla; 6) inovacijų rinkodarą; 7) dizaino, susijusio su inovacine veikla, kūrimo veiklas; 8) kitą inovacinę veiklą). Atskirai pateikta informacija apie b) *netechnologines inovacijas* (šioje kategorijoje išskiriami: 1) organizaciniai ir rinkodaros novatoriai; 2) tik organizaciniai novatoriai; 3) tik rinkodaros novatoriai; 4) organizaciniai novatoriai; 5) rinkodaros novatoriai.

Informacija apie įmonių veiklos rezultatus 2006–2010 m. leidžia išskirti keletą įmonių veiklų grupių:

1. Sritis, kuriose dirbančios įmonės aktyviausiai diegė inovacijas vykdydamos išorinius MTEP tyrimus:
 - Apdirbamoji gamyba,
 - Maisto produktų gamyba,
 - Medienos ir medienos gaminių gamyba,
 - Metalų gaminiai,
 - Baldų gamyba,
 - Kita gamyba,
 - Didmeninė ir mažmeninė prekyba,
 - Profesinė, techninė ir mokslinė veikla,
 - Architektūros ir inžinerijos veikla, techninis tikrinimas ir analizė.

2. Sritis, kuriose dirbančios įmonės aktyviausiai pirkė mašinas, įrengimus ir įrangą:
 - Pagrindinių metalų gamyba,
 - Vandens tiekimas, nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas,
 - Transportas ir saugojimas,
 - Informacinių paslaugų veikla.
3. Sritis, kuriose dirbančios įmonės aktyviausiai diegė dizaino inovacijas (duomenys tik 2010):
 - Tekstilės gaminių gamyba,
 - Drabužių siuvimas,
 - Elektros įrangos gamyba,
 - Baldų gamyba,
 - Transportas ir saugojimas,
 - Finansinių paslaugų veikla,
 - Draudimo, perdraudimo ir pensijų lėšų kaupimo veikla.
4. Sritis, kuriose dirbančios įmonės aktyviausiai diegė netechnologines (organizacijos ir rinkodaros) inovacijas:
 - Odos ir odos dirbinių gamyba,
 - Baldų gamyba,
 - Transportas ir saugojimas,
 - Telekomunikacijos,
 - Finansinė ir draudimo veikla,
 - Kita profesinė, mokslinė ir techninė veikla.
5. Sritis, kuriose dirbančių įmonių diegiamų inovacijų mastas, apibendrinant visas arba daugumą inovacijų kategorijų, labiausiai *mažėjo*:
 - Leidybinė veikla,
 - Kompiuterių, elektroninių ir optinių gaminių gamyba,
 - Finansinė ir draudimo veikla (išskyrus netechnologines inovacijas).
6. Sritis, kuriose dirbančių įmonių aktyvumas vykdant visų arba daugumos tipų inovacijas labiausiai *didėjo*:

- Baldų gamyba,
- Drabužių siuvimas,
- Transportas ir saugojimas,
- Telekomunikacijos,
- Informacinių paslaugų veiklos,
- Architektūros ir inžinerijos veikla, techninis tikrinimas ir analizė,
- Profesinė, techninė ir mokslinė veikla,
- Reklama ir rinkos tyrimai.

Duomenys leidžia daryti tik preliminaras ir labai apibendrintas išvadas. 6-oji grupė apima sąlygiškai dinamiškiausius ir universaliausius inovatorius – palyginus didelis inovatyvumo spektras ir jo masto augimas rodo didelį inovacijų poreikį šiose srityse ir jose dirbančių įmonių atvirumą naujovėms. 5-oje grupėje matome sritis, kuriose inovacijų mastas mažėjo. Tikėtina, jog pasikeitimai leidybos srityje yra susiję su bendra tendencija, kurią pastebi 2012 m. atlikto tyrimo dėl autorių teisių ir gretutinių teisių industrijos indėlio į Lietuvos ekonomiką vykdytojai:

ekonominis spaudos ir literatūros indėlis nuo 2000 m. iki 2008 m. sparčiai mažėjo, susitraukdamas beveik trečdaliu, tačiau tiriamo laikotarpio pabaigoje vis dar išliko pirmaujančiu ATGT sektoriumi, sukurdamas 0,87 proc. bendrosios pridėtinės vertės.¹⁷

Įdomu pastebėti faktą, kad 1-oje grupėje, kur pateiktos sritys, kuriose dirbančios įmonės aktyviausiai diegė inovacijas vykdydamos išorinius MTEP tyrimus, matome daugiausia vadinamosios tradicinės pramonės sričių. Tai paneigia nuomonę, jog tradicinės pramonės šakos yra uždaros ir joms nebūdingas bendradarbiavimas diegiant inovacijas.

Taip pat įdomu, kad informacija apie įmonių inovatyvumą atitinka pagrindines minėto tyrimo apie

autorių teisių ir gretutinių teisių industrijos indėlio į Lietuvos ekonomiką išvadas, pagal kurias didžiausias jų ekonominis indėlis Lietuvoje yra: 1) spauda ir literatūra, 2) programinė įranga ir duomenų bazės bei 3) reklamos paslaugos. Tai rodo, jog autorinėmis teisėmis saugomo turinio kūryba yra svarbus inovatyvumo veiksnys Lietuvoje.

Kita vertus, būtina pastebėti, jog pateikta informacija yra labai vienpusiška tiek inovatorių, tiek inovacijų tipų įvairovės požiūriu. Statistika neapima socialinių inovacijų, meno ir kultūros, kai kurių kūrybinių industrijų srityse kuriamų inovacijų, inovacijų viešojo administravimo srityje, aplinkosaugos, sveikatos apsaugos, švietimo srityse ir pan. Ši aplinkybė labai apsunkina galimybes kalbėti apie tarpsektorines inovacijas neišplečiant išskirtų įmonių sričių ir jų vykdomų inovacijų tipų sąrašo. Tačiau norint šį sąrašą išplėsti būtina patikslinti pačios inovacijos sąvoką ir aiškiau apibrėžti jos teorinį modelį.

5. TEORINIS INOVACIJOS MODELIS IR „KŪRYBINĖS INOVACIJOS“ SĄVOKOS APIBRĖŽIMAS

Inovacijų samprata taikoma Statistikos departamento klasifikatoriuose, taip pat Lietuvos inovacijų strategijoje, kaip ir EIŠ (ISŠ), remiasi jau minėtu *Oslo modeliu*: „Inovacija – procesas, kai naujomis idėjomis atsiliepiama į visuomeninius ir ekonominius poreikius ir kuriami nauji produktai, paslaugos ar verslo ir organizaciniai modeliai, kurie sėkmingai pateikiami į esamas rinkas arba geba sukurti naujas rinkas“. Kaip ir EIŠ (ISŠ) atveju, pasirinktas teorinis modelis nėra patogus siekiant įvertinti: 1) inovacijų tarpsektorinę sąveiką, 2) kūrybinių industrijų įtaką inovacijoms kitose ūkio srityse (kūrybines inovacijas), 3) kultūra pagrįstų inovacijų reikšmę. Visi šie trys inovacijų aspektai neišsitenka nurodytose *Oslo modelio* schemose, nes ne visada yra tiesiogiai susiję su įmonių gamybos procesų efektyvinimu ir didesnio jų produktyvumo siekiu.

¹⁷ <http://www.lrkmlt/go.php/lit/IMG/3124>. Tyrimą Kultūros ministerijos užsakymu atliko VšĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“ (ESTEP).

Siekiant aptarti inovacijų tarpsektoriškumą, ypač kreipiant dėmesį į jo raišką kūrybinių industrijų bei tradicinės pramonės sąveikos srityje, yra įdomi Didžiosios Britanijos patirtis plečiant inovacijų sampratą ir jų teorinį modelį. Šios šalies inovacijų fondo NESTA 2008 m. atliktas tyrimas¹⁸ atkreipė dėmesį į tai, jog kūrybinių industrijų įmonės demonstruoja žymiai didesnius inovatyvumo rodiklius nei tradicinės pramonės įmonės, kad kūrybinėms industrijoms būdinga tolygesnė regioninė plėtra, jų įmonės turi beveik du kartus daugiau bendradarbiavimo sutarčių negu kitų sektorių įmonės, kūrybinių industrijų įmonėse dirba daugiau aukštąjį mokslą (taip pat ir tikslųjų mokslų bei inžinerijos mokslų srityse) baigusiu darbuotojų ir jų pasiskirstymas regionuose yra tolygus.

Kalbant apie tradicinės pramonės įmonių bendradarbiavimą su kūrybinių industrijų įmonėmis ir organizacijomis minėtoje NESTA tyrimo ataskaitoje pastebima: „duomenys rodo, kad kūrybiniai produktai (geras pavyzdys – programinė įranga bei reklama) tiesiogiai įtakoja juos perkančių įmonių inovacijos procesus, antra vertus, tiekimo grandinės ryšiai su kūrybinėmis industrijomis gali palengvinti idėjų ir žinių perdavimą tarp kūrybinių verslų bei įmonių ir kitų pramonės sričių“. Idėjų ir žinių perdavimas tarp kūrybinių industrijų ir kitų pramonės sričių, pasak britų tyrėjų, suteikia papildomų galimybių, kurios ne visada pasireiškia nagrinėjant kitų sričių įmonių ar, konkrečiau, MVĮ bendradarbiavimą: „kūrybinio verslo pagimdytos idėjos ir žinios, kurios kartais atsiranda investuojant labai mažai lėšų, įsisavintos kito verslo tampa žinių persilieji (knowledge spillovers) atvejais“. Šie atvejai yra išskirtiniai tuo, jog jų metu yra perduodamos žinios, kurios nėra fiksuojamos įprastu būdu (kaip perkamos paslaugos ar produktai), šios žinios ilgai bendradarbiaujant perduodamos kaip tam tikras *know-how*, būtent šis bendradarbiavimas paskatina inovacijas kitų pramonės šakų versle. Atitinkamai formuluojamas ir inovaci-

jų politikos uždavinys – politika gali prisidėti skatinant minėto tipo žinių apykaitą tarp kūrybinių ir tradicinių sektorių. Šiuo atveju nėra kalbama vien apie inovacijų populiarinimą tarp MVĮ ar inovacijoms palankios aplinkos, „inovacijų kultūros“, kūrimą. Turima omenyje inovacijų ekosistema, kurioje nusistovi palankios sąlygos ilgalaikiam kūrybinių verslų ir kitų pramonės sričių įmonių bendradarbiavimui. Tokioje sistemoje turi būti atsižvelgta į tai, jog viena vertus, įdiegtos inovacijos poveikis būna platus ir paliečia įvairias ekonomikos sritis, kita vertus, inovacijoms reikalingos žinios yra kaupiamos ilgą laiką.

NESTA tyrime pasiremta Stepheno J. Kline'o apibrėžtu „ryšio grandinės“ (*chain link*) modeliu¹⁹, kai inovacija yra suprantama kaip mokymosi procesas, kuriame žinios yra plėtojamose nuolat judant tarp rinkoje esančio inovacijų poreikio ir kuriamos inovacijų pasiūlos. Taip suprantama inovacija funkcionuoja gana sudėtingoje sistemoje, kuri apima tyrimus, žinių šaltinius, išradimus, dizainą, gamybą, distribuciją ir rinkodarą bei egzistuojančią ar potencialią rinką. Inovacijos, kaip ciklinio žinių proceso modelis, yra alternatyva „linijinei“ inovacijos sampratai, kur tiesioginiais priklausomybės ryšiais susiejami tyrimai, projektavimas, gamyba, rinkodara ir distribucija. Ciklinis inovacijų modelis yra daug parankesnis tiriant inovacijų tarpsektoriškumą, kadangi 1) atsižvelgiama į platų informacijos lauką, egzistuojantį šalia MTEP; 2) jautriau reaguojama į inovacijų poreikį, jų diegimo socialinį ir kultūrinį kontekstą bei rinkos sutrikimus; 3) atsižvelgiama į „kaupiamąjį“ inovacijoms reikalingų žinių pobūdį, taigi gali atspindėti kūrybinių industrijų ir kitų pramonės sričių bendradarbiavimo specifiką perduodant nefiksuojamas žinias (kūrybinį *know-how*).

Pasinaudojant šiomis išvalgomis būtų galima „kūrybines inovacijas“ apibrėžti kaip *tokią tarpsektorinę sąveiką tarp kūrybinių industrijų ir kitų pramonės sričių, kurios metu šalia kūrybinių produktų ir paslaugų*

18 *Creating Innovation. Do the Creative Industries Support Innovation in the Wider Economy?*, NESTA research report, 2008.

19 Stephen J. Kline, *Research, Invention, Innovation and Production: Models and Reality*, Report INN-1, 1985.

TRADICINĖ PRAMONĖ IR KITI AUGIMO SEKTORIAI	← 1) Kūrybinių produktų ir paslaugų pirkimas, kūrybinių profesijų atstovų įdarbinimas	KŪRYBINĖS INDUSTRIJOS
	← 2) Nefiksuojamų žinių perdavimas	
	← 3) Kultūrinių ir kūrybinių kompetencijų stiprinimas ir naudojimas (akcentuojant verslo praktiką)	
	← 4) Simbolinės ir kultūrinės vertės plėtra ir išnaudojimas (akcentuojant bendruomenes kaip vietas ar specifinę rinką)	

11 lentelė. Tradicinės pramonės ir kūrybinių industrijų sąveikos lygmenys kuriant inovacijas

pirkimo vyksta ilgalaikė nefiksuojamų žinių apykaita, pagrįsta ilgalaikiu *sistemišku* žinių kaupimu ir dinamišku jų pritaikymu atsižvelgiant į inovacijų kultūrinį ir socialinį kontekstą bei egzistuojančias arba potencialias rinkas.

Galima būtų išskirti keturis šios sąveikos lygius – nuo lengvai pamatuojamo produktų ir paslaugų pirkimo/pardavimo santykio iki sunkiai apibrėžiamo simbolinės ir kultūrinės vertės vaidmens [11 lentelė].

Jeigu atkreipiame dėmesį į tai, jog gilesnės sąveikos metu į inovacijų, kaip ciklinio žinių proceso, akiratį patenka ir socialinis kontekstas kartu su jam būdingomis kultūrinėmis simbolinėmis vertėmis, tuomet akivaizdu, jog pateiktas „kūrybinių inovacijų“ apibrėžimas apima taip pat ir vadinamąsias socialines inovacijas, kuriomis vadinamos „naujos idėjos, institucijos ar darbo būdai, kurie sprendžia socialines problemas efektyviau už egzistuojančias priemones“²⁰. Tą patį būtų galima pasakyti ir apie „kultūra pagrįstų inova-

cijų“ sampratą. Projekto „Cross Innovation“ analitikai šią inovaciją pirmiausia supranta kaip „kūrybinėms industrijoms būdingų praktikų ir „mąstymo“ pritaikymą viešajame sektoriuje ir kitose pramonės srityse“. Ši iš esmės formali sąveikos dimensija sunkiai gali būti atsiejama nuo: 1) kultūrinio „mąstymo“ turinio, 2) kultūrinių kompetencijų, be kurių pritaikymas būtų neįmanomas, 3) kūrybinėms industrijoms dažnai būdingo jų praktikų vykdymo viešo socialinio konteksto (arba auditorijos). Todėl akivaizdu, jog „kultūra pagrįstos inovacijos“ į minėtą ciklišką žinių procesą kartu su mąstymu ir praktikomis įtraukia ir kultūrinį turinį.

6. EKSPERTŲ APKLAUSOS REZULTATAI

Rengiant šią apžvalgą buvo atlikta 9 ekspertų apklausa, kuriai buvo pasirinkti asmenys, tiesiogiai dirbantys kūrybinių industrijų sektoriuje, tradicinių pramonės šakų atstovai, MVĮ ir inovacijų politikos ekspertai, socialinių inovacijų praktikai, kultūros organizacijų atstovai. Ekspertams buvo užduoti klausimai šiomis temomis:

20 *Strengthening Social Innovation in Europe*, European Commission, Enterprise and industry, 2012, p. 7.

- 1) Lietuvos verslo, NVO, visuomenės požiūris į inovacijas bendrąja prasme;
- 2) Lietuvos verslo požiūris į egzistuojančią inovacijų aplinką;
- 3) Inovacijų būklė tarpsektorinio bendradarbiavimo kontekste;
- 4) Lietuvos inovacijų 2010–2020 metų strategija;
- 5) Koks yra/galėtų būti kultūros ir kūrybinių industrijų indėlis skatinant inovacijas versle?

Apibendrinus ekspertų atsakymus ir komentarus, galima daryti šias išvadas.

Oficiali statistika neatspindi realios inovacijų situacijos Lietuvos ekonomikoje, kadangi įmonės diegia inovacijas jų nevadindamos inovacijomis. Ši aplinkybė taip pat sąlygoja mažesnę inovacijoms skiriamos valstybės biudžeto bei ES fondų paramos įsisavinimą, nei jis potencialiai galėtų būti. Taip pat, dėl tos pačios priežasties verslas neišnaudoja net ir egzistuojančios teisinės bazės teikiamų galimybių padidinti investicijas į inovacijas. Kita vertus, egzistuojanti inovacijų statistika (paremta EIŠ (ISŠ)) neapima vadinamųjų „palslėtų inovacijų“, kurios yra nemažiau svarbios ūmonių veiklai ir pačiai visuomenei. Pats santykis su inovacijomis yra labai skirtingas ir priklauso nuo įmonės veiklos ideologijos. Įmonės, kurios paverčia inovacijas savo veiklos strategijos pagrindu ir kurios išnaudoja jas kaip savo svarbiausią konkurencingumo šaltinį, reikia atskirti nuo ūmonių, kurioms inovacijos yra jų verslo, kaip gyvenimo būdo užimant tam tikrą nišą rinkoje, bet nesiekiant plėstis įgaunant konkurencinį pranašumą naujose rinkose, pagrindas. Kartais inovacijos nepadidina įmonės veiklos produktyvumo, bet priešingai, jį sumažina, jeigu, pavyzdžiui, individualūs poreikiai verčia keisti sukurtą gamybos grandinę arba automatizuotas funkcijas pakeisti rankų darbu. Faktas, kad įmonės imasi tokių inovacijų, rodo, jog kūrybingo, nestandartiško produkto sukūrimas įmonei gali turėti didesnę vertę negu didesnės apimties produkcijos gamyba siekiant didesnio pelno. Šiuo atveju

įsijungia papildomi inovacijų, kaip ciklinio žinių proceso, kurio metu perduodama tam tikra originalumo, unikalumo ir todėl prestižo vertė, kuriai suvokti reikalinga kūrybinė ir kultūrinė kompetencija. Tai dar kartą parodo, kad inovacijų, ypač kūrybinių, procesas nėra tiesinis ir yra atviras socialiniam bei kultūriniam kontekstui. Pažymėtina, jog kai kada inovacijų politika pasiekia priešingą rezultatą negu deklaruojami jos prioritetai. Pavyzdžiui, ES paskatos diegti ekologines inovacijas lėmė prievartinį diegimą sprendimų, kurie realiai neturi jokios įtakos ekologijai, tačiau atitinka politikos ir jos įtakotos rinkodaros ir viešosios nuomonės standartus. Kultūros indėlis verslo inovacijų kontekste siejamas su galimybėmis įveikti kultūrinius skirtumus ieškant naujų rinkų, taip pat galimybėmis didinti Lietuvos kaip kultūringos ir patikimos partnerės žinomumą.

Būtina atkreipti dėmesį į tai, jog pernelyg pabrėžtinis inovacijos termino vartojimas ir „vertikalus“ inovacijų politikos formulavimas labai apsunkina siekius populiarinti inovacijas. Reikia kalbėti ne apie inovacijas, bet apie problemas, kurias inovacijos galėtų spręsti. Jų supratimą reikia keisti atsikrant primetamo inovacijų, kaip „globalinio“ reiškinių, įvaizdžio ir bandant apibrėžti konkrečių „vietinių inovacijų“ poreikį. Pastarosios turėtų apimti ne tik technologines, produkto, proceso, rinkodaros ir organizacijos, bet taip pat ir socialines bei kultūra pagrįstas inovacijas. Socialinės inovacijos ypač aktualios plėtojant bendruomenių veiklą, kūrybines industrijas socialiai jautriuose regionuose ir rajonuose, taip pat užtikrinant verslo sąveiką su bendruomenėmis, jų poreikiais ir kultūrine tapatybe. Ypač aktuali socialines inovacijas kuriančio verslo išsilaikymo bendruomenėse problema, jo veiklai reikalingų erdvių, finansinės paramos, komunikacijos, tinklaveikos klausimai. Siekiant paskatinti kūrybines inovacijas, ypač socialines, būtinas tam tikras specifinis „rankos atstumo“ santykis tarp politiką įgyvendinančių institucijų ir socialines inovacijas diegiančių ūmonių, organizacijų bei individų. Būtina sukurti ir iš-

saugoti produktyvaus kontakto galimybę, padedančią pasitelkti inovatorius miesto socialinei ir urbanistinei plėtrai, tačiau taip pat labai svarbu suvokti, jog visada išliks tam tikra kūrybinė įtampa tarp inovatorių ir tvarką saugojančių miesto valdžios institucijų.

IŠVADOS

Kūrybinių inovacijų sąvoka bei sparčiai populiarėjanti tarpsektorinės inovacijų sąveikos koncepcija gali būti naudojamos ir Lietuvos kontekste. Viena iš pagrindinių to prielaidų yra faktas, jog Lietuva perėmė Europos Sąjungos institucijų inovacijų sampratos teorinį modelį ir juo vadovaudamasi nuosekliai įgyvendina inovacijų skatinimo politiką nuo pačios narystės pradžios. Tokiu būdu mūsų šalis gali lygiaverčiai dalyvauti diskusijose apie kūrybines industrijas, jų įtaką kitoms ūkio sritims, socialinei plėtrai ir pan. Tačiau būtent tas pats teorinis politikos nuoseklumas (jos suderinamumas su ES strateginio planavimo dokumentais, teisės aktais ir statistikos duomenų baze) į Lietuvos kontekstą neišvengiamai perkelia ir ES naudojamo teorinio inovacijų modelio ribotumą, kuris inovacijas pirmiausia sieja su vidine įmonių veikla, o jų tikslą – vien su įmonių konkurencingumu. Bandėme parodyti, jog nepaisant įvairių diskusijų, oficiali ES institucijų politika per pastaruosius 7 metus liko ištikima šiam ribotam inovacijų teoriniam modeliui.

Lietuvos dalyvavimas EIS (ISŠ) 2005–2011 m. atskleidžia itin paradoksalią jos inovacijų sistemos būklę. Nors dauguma Lietuvos rodiklių gerėjo, o kai kurių jų augimas pranoksta ES vidurkį, tačiau santykinis suminis inovatyvumo indeksas ES narių tarpe nuosekliai smuko. Šis ir kiti aptarti prieštaravimai apsunkina galimybes naudoti EIS (ISŠ) kaip pagrindinį nacionalinės inovacijų politikos efektyvumo matą. Vietoj siekio vien tik lygiuotis į EIS (ISŠ) rodiklius, būtina įvertinti Lietuvos inovacijų sritį kaip vidiniais ryšiais susijusią ekosistemą, kurią būtina kurti vadovaujantis strategine inovacijų poreikio analize, apimančia ne tik priori-

tetines aukštųjų technologijų, žinių ekonomikos sritis, bet ir tradicinės pramonės poreikius, vietines bei socialines inovacijas ir pan. Būtų pravartu atsisakyti vien tik strategiškai „iš viršaus“ programuojamos inovacijų kaip išskirtinai valstybės politikos srities sampratos, ją keičiant siekiu sistemiškai skatinti vietines, „iš apačios“ kylančias inovacijas, jas kuriančias MVĮ, organizacijas ir individus.

Norint kalbėti apie tarpsektorinę inovacijų sąveiką, ypač kreipiant dėmesį į kūrybinių industrijų inovatyvią įtaką kitoms sritims, tenka išplėsti minėtą teorinį inovacijų modelį, linijinę inovacijų proceso sampratą keisti cikline, kurioje šalia konkrečias naujoves sukuriančių naujų idėjų įgauna reikšmę taip pat ir ilgai kaupiamos, sunkiai perduodamos žinios bei jų simbolinis, kultūrinis ir socialinis kontekstai. Atsižvelgiant į tai, kad kūrybinių inovacijų bei inovacijų tarpsektoriškumo temos yra naujos, tačiau potencialiai gali integruoti šiuo metu sąveikos stokojančias įvairių institucijų pastangas didinti Lietuvos visuomenės ir ekonomikos inovatyvumą, būtų verta skatinti visuomenės diskusijas šiomis temomis.

Gauta 2014-01-21

LITERATŪRA

- Autorių teisių ir gretutinių teisių industrijos indėlio į Lietuvos ekonomiką tyrimas*, VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“ (ESTEP), Kultūros ministerija, 2012, [interaktyvus], <http://www.lrkmlt/go.php/lit/IMG/3124>.
- Benoît Godin, *Innovation: The History of a Category*, Project on the Intellectual History of Innovation Working Paper, No. 1, 2008.
- Communication from the Commission Realising the European Union's Potential: Consolidating and Extending the Lisbon Strategy*– Contribution of the European Commission to the Spring European Council, Stockholm, 23–24th March, 2001.
- Creating Innovation. Do the Creative Industries Support Innovation in the Wider Economy?*, NESTA research report, 2008.
- European Innovation Scoreboard 2005–2011*, EC Enterprise and Industry, European Communities.
- Innovation in a Knowledge-driven Economy*, European Parliament resolution on the communication from the Commission to

the Council and the European Parliament on Innovation in a knowledge-driven economy, (COM (2000) 567 – C5-0740/2000 – 2000/2336 (COS)).

Kline Stephan J., *Research, Invention, Innovation and Production: Models and Reality*, Report INN-1, 1985.

Kūrybinių industrijų skatinimo ir plėtros strategija, Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2009 m. kovo 28 d. įsakymas Nr. IV-217.

Knowledge-based Estonia, Estonian Research and Development Strategy 2002–2006, Tallinn, 2002.

Lietuvos inovacijų 2010–2020 metų strategija, 2010 m. vasario 17 d. LRV nutarimas Nr. 163.

Lietuvos inovacijų 2010–2020 strategijos priemonių planas, Lietuvos Respublikos ūkio ministro ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. spalio 7 d. įsakymas Nr. 4-750/V-1692.

Oslo Manual, Guidelines for collecting and interpreting innovation data, 3-rd edition, OECD, 2005.

2006 *Trend Chart Methodology Report. Searching the forest for the trees: “Missing” indicators of innovation*, Anthony Arundel and Hugo Hollanders, MERIT – Maastricht Economic Research Institute on Innovation and Technology, July 1, 2006.

devoted to linear, technological innovation systems. This concept evidently tends to ignore the social and cultural contexts of innovative activities. It also ignores the fact that a significant number of innovations are created in attempts to solve local economic and social problems, which in the majority of cases are initially “intersectorial”. Therefore, these problems require a combination of resources and skills from different sectors and are directly related with their social and cultural context, which is ignored by the Oslo Manual. The article proposes to expand the definition of innovation and to use the term “creative innovation” which could take account of the different contexts and the cross-sectorial nature of innovations.

CREATIVE INDUSTRIES AND CROSS-INNOVATION

Rasius Makselis

KEYWORDS: innovation, creative industries, cultural policy, EU innovation policy.

SUMMARY

Development of the EU and Lithuanian national innovation policy from 2005 until 2011 features conceptual consistency, a clearly articulated theoretical model of innovations and a transparent system of indicators used for its monitoring (applied in the European Innovation Scoreboard). However, despite the intense methodological discussions concerning the need to expand the definition of innovation, EU policy makers have always had difficulties in their attempts to accommodate other types of innovations besides technological, organisational, marketing and design innovations. Thus, EU and Lithuanian institutions continued using the same concept of innovation based on the Oslo Manual and largely